

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Samlinger

til

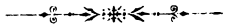
Jydsk Historie og Topografi.

2. Række. IV. Bind.

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1893—95.

Nogle Meddelelser om Nørbækgaard.

Af Cand. mag. Chr. Villads Christensen.

Det var en rent personlig Interesse, som fra Begyndelsen af bragte Forf. af nærværende lille Afhandling til at søge efter mulige Oplysninger om den gamle og nu ganske forsvundne Hovedgaard i Nørbæk, og da Udbyttet af denne Eftersøgning ikke har været stort, vil det maaske næsten synes ubeskedent at fremlægge det for en større Læsekreds, som ikke kan dele Forf.s Interesse for samme lille Plet. Naar dette nu alligevel sker, maa Berettigelsen dertil søges netop i den Omstændighed, at Nørbækgaard var en lille Gaard, hvis Existens derfor hidtil har været temmelig upaaagtet, og dens Besiddere væsentlig Mænd af Lavadelen, hvis Skæbne er langt mindre kendt, skønt ikke mindre interessant end de store Adelslægters. Og i den Henseende ville de følgende Blade dog bringe *nogle* Oplysninger, som muligvis kunne have Interesse for andre end for Forf. selv.

Samtidig kan jeg ikke undlade at bringe Hr. Arkivsekretær *Thiset* min bedste Tak for den store Tjenstvillighed, med hvilken han har været mig behjælpelig under Stoffets Indsamling.

Bæg.

I den nordlige Udkant af Sønderlyng Herred, ved Foden af et Bakkestrøg, der sænker sig ned mod Kovsted Aa, ligger Landsbyen Nørbæk, en ensom lille Plet med et Par Hundrede Indbyggere. Langs Aaen, som her danner Skellet mellem Viborg og Randers Amter, ligger den bedste Del af Byens Ejendomme, de store Engstrækninger, der i et Bælte af vexlende

Bredde og i en Længde af over 3 Fjerdingsvej tilhøre Byen. Ved Bakkernes Fod, hvor Engene høre op, begynde de sandede og ikke synderlig frugtbare Markjorder, mellem hvilke Byen ligger. Bag ved dem og øverst oppe paa Bakkedraget ligger den uopdyrkede Hede, som spænder om Byen i Syd og Vest, og over hvilken man maa passere for at naa de nærmest liggende Sogne, Annexerne Sønderbæk og Læsten. Egnen er ganske skovløs og Landskabet ensformigt; syd for Byen lukker det stigende Terræn for al Udsigt, men mod Nord er der aabent ud over Engene og indtil Toppen af det Bakkedrag i Randers Amt, der danner den nordre Grænse for den brede Aadal. Nu til Dags gaar den østjyske Længdebane langs Foden af disse Bakker, og en Station findes i en Fjerdingsvejs Afstand fra Byen. Men endnu for 20 Aar siden var Stedet saa afsides, som det vel i Aarhundreder har været. Der er 3—4 Mil til hver af de nærmeste Købstæder, Randers, Viborg og Hobro, og ingen Landevej berører Byen. Med Naboerne paa den nordlige Side af Aaen var der kun Forbindelse ved en eneste Bro mellem Nørbæk og Handest i Onsild Herred, et Stykke Bygningsarbejde, der endnu fortjener at tages i Øjesyn som en Antikvitet, og hvis skrøbelige Tilstand stedse opfordrede de vejfarende til Forsigtighed. Mod Syd førte et Par sandede Biveje til Landevejen mellem Viborg og Randers. Jernbanens Aabning og Anlægget af en ny Vej til Stationen med en tidsvarende Bro over Aaen har sat Byen i en livligere Forbindelse med sine nordlige Naboer og gjort Randers til Egnens ubestridte Hovedstad; men tidligere, da Samfærdselen gik ad de gamle Veje, maatte Randers dele Bøndernes Søgning med Viborg og Hobro. Ogsaa paa det aandelige Omraade synes Jernbanens Indflydelse at kunne spores. Man begynder saa smaat i Byen at interessere sig for Politik, Hedebeplantning og Afholdsbevægelse; men for 20 Aar siden vare den Slags Interesser ukendte.

I vore Dage vilde denne afsides, fattige og for Naturskønheder ganske blottede Egn kun lidet egne sig til Opholdssted for Stormænd. Men i tidligere Tider vare Fordringerne anderledes, og virkelig har der ogsaa i Nørbæk ligget en Hovedgaard, af hvilken nu saa godt som ethvert Spor er forsvundet, men som kan forfølges temmelig langt tilbage i Tiden. Dens oprindelige Navn var *Bæg*, det samme Ord, som

endnu findes i de to Bynavne Nørbæk og Sønderbæk. Det er altsaa en falsk Etymologi, der i nyere Tider har indført Skrivemaaden —bæk. Navnene have intet med en Bæk at gøre, ligesom der heller ikke paa Stedet findes nogen Bæk, af hvilken de med Rimelighed kunne have taget Navn; men Bønderne paa Stedet udtale ogsaa stadig deres Byers Navne som Nørbeg og Sønderbeg ¹⁾).

Om Gaarden Bægs første Grundlæggelse er naturligvis intet bekendt; men det vilde vist ikke være uberettiget at skyde den meget langt tilbage i den fjerne Oldtid. Dette vilde i hvert Fald stemme godt med den Antagelse, som N. M. Petersen har forfægtet, at Landets Bebyggelse i mange Egne er udgaaet fra en enkelt Mand, der først har ryddet Jorden og taget den i Besiddelse, og om hvis Gaard derefter en eller flere Landsbyer ere opvoxede, saaledes at Beboerne af disse strax fra Begyndelsen vare hans undergivne, der fæstede Jorden af ham eller dyrkede den for hans Regning. Som Støtte for denne Antagelse nævner N. M. Petersen bl. a. den Omstændighed, at det i Middelalderens Diplomer ofte er saare vanskeligt at afgøre, om det latinske »villa« skal betyde en Gaard eller en By, idet Meningen snart synes at kræve den ene, snart den anden Oversættelse, ligesom ogsaa at det nordiske »bú«, vort »By«, har samme dobbelte Betydning, hvilket først faar sin naturlige Forklaring, naar man antager, at en oprindelig Gaard senere er bleven udvidet til en By. Efter at have udviklet dette fortsætter N. M. Petersen som følger:

»Dernæst må det vække opmærksomhed, at man i en stor mængde af vore landsbyer finder sagn om en eller anden gård, som sagnet nøjagtig betegner, og om hvilken det fortæller, at den i gamle dage har været langt større og har haft den og den ejer, om hvis anseelse og magt man véd en del at fortælle Det er da ikke ganske usandsynligt, at sådanne gårde, der sædvanlig angives at have været af størrelse som tvende bøndergårde, have været de oprindelige adelgårde, fra hvilke byernes anlæg er udgået.« ²⁾

¹⁾ Hvad Betydningen har været af dette oprindelige Navn Bæg, vides desværre ikke, og vi tør ikke en Gang udtale nogen som helst Formodning derom.

²⁾ Samlede Afhandlinger, 3. Bind, S. 350—51.

Hvad der her er sagt i al Almindelighed, passer Ord til andet paa det enkelte Tilfælde, som her foreligger, lige til den Omstændighed, at det netop var *to* Bøndergaarde, der opstode af Hovedgaardens Mark, da Nørbækgaard i forrige Aarhundrede forsvandt. Dog er det ikke alene paa Grund af en saadan almindelig Betragtning, at vi vove at tillægge Gaarden Bæg saa høj en Alder; men selve dens Navn forekommer os at indeholde Beviset derfor.

Naar man sammenholder Navnene Bæg, Nørbeg og Sønderbeg, er det jo klart, at den gamle Herregaards Navn findes opbevaret i de endnu eksisterende Landsbyers Navne. Det er fremdeles indlysende, at Byerne ere opnævnte efter Gaarden og ikke omvendt; thi man falder ikke paa at tale om et Sønder- eller Nørbeg, førend selve Bæg eksisterer. Men deraf følger, at N. M. Petersens Antagelse slaar fuldstændig til i dette Tilfælde. Gaarden er ældre end Byerne, og dens Anlæggelse maa derfor skydes tilbage til det Tidspunkt, da disse Egne af Jylland først bleve bebyggede. Bæg har da først været Navnet paa Gaarden, men efterhaanden udvidedes dette Navn til ogsaa at betegne den Landsby, der dannede sig omkring denne. Senere fremkom den sydligere liggende By, der efter sin Beliggenhed fik Navnet Sønderbeg, og ved en Tilbagevirkning af dette Navn fremkom saa Betegnelsen Nørbeg for den nordre By. Dette Navn bruges endnu i nogen Tid jævnsides med det gamle Bæg, indtil dette omsider helt fortrænges, først for Byens Vedkommende og senere tillige for Hovedgaardens, der tilsidst blev kaldet Nørbægsgaard ¹⁾.

Slægten Mule af Bæg.

Første Gang Bæg nævnes i opbevarede Dokumenter er under Erik Menveds Regering, og Gaarden tilhørte da en Familie Mule. Under dette Navn forekommer der imidlertid flere forskellige Slægter i Middelalderen, der førte vidt forskellige Skjoldmærker, og Tilnavnet alene er saaledes ikke tilstrækkeligt til at afgøre, hvor en Adelsmand af dette Navn hører hen. Den Slægt, der boede paa Bæg, førte en syvoddet Stjerne i

¹⁾ Bæg forekommer første Gang brugt om Gaarden 1313, om Byen 1447; Nørbeg nævnes første Gang c. 1430, Nørbægsgaard 1625.

Skjoldet; men det gælder om dette Vaabenmærke som om Navnet, at det ogsaa førtes af andre Slægter, saaledes af Hviderne og af de talrige Gyldenstjerner. Et opbevaret Segl under et adeligt Navn paa —sen vil saaledes heller ikke kunne gøre Sagen klar; og hertil kommer, at saadanne middelalderlige Segl jo nu ere sjældne Klenodier. Af Slægten Mules Vaaben kendes saaledes kun tre Aftryk, de to i Rigsarkivet i København, det tredie i Rostock. Men heldigvis er der endnu et tredie Kendetegn, hvorved denne Slægt har søgt at adskille sig fra andre i Samtiden; den skriver sig nemlig ofte — skønt ikke al Tid — efter sin Hjemstavn og kalder sig *Mule af Bæg*.

Der nævnes saaledes i første Halvdel af det 14de Aarhundrede en Peder og en Johan Mule af Bæg. De samtidige Muler, som føre andre Fornavne, saasom Kristoffer, Knud eller Lyder, kunne vi altsaa se bort fra. Nogle af dem have paa vislig tilhørt andre Slægter; om de øvrige vides i hvert Fald intet, som kunde berettige til at henføre dem til Slægten paa Bæg. Men heller ikke de to ovennævnte Fornavne ere indskrænkede til Slægten Mule af Bæg, saa man f. Ex. ikke al Tid kan stole paa, at en Mand, der lever i det fjortende Aarhundrede og hedder Peder Mule, er af denne Slægt. Et Exempel herpaa findes i et Tingsvidne fra Middelsom Herredsting 1346. Her nævnes blandt Udstederne to Mænd af Navnet Petrus Muly, men man har da for at skelne dem fra hinanden tillige givet dem deres Faders Navn med; den ene hedder Jakobsen, den anden Bjørnssen. De to have altsaa ikke haft samme Fader, og at de overhovedet ikke have tilhørt samme Slægt, vise deres Segl, som endnu hænge velbevarede under Pergamentsbrevet; den første fører en syvoddet Stjerne i Skjoldet, den anden et Oxehoved. Ogsaa i et tidligere Slægtled fandtes der to samtidige af Navnet Petrus Mule. I Aaret 1315 blev der nemlig sluttet en Overenskomst i Nyborg mellem Kong Erik Menved og Hertug Erik af Sønderjylland. Begge Parter undertegnede Aftalerne tillige med en Del af deres Riddere. Blandt Kongens Forlovere findes Petrus Muli de Bæg, blandt Hertugens en Petrus Mule. Denne sidste, som ogsaa ved andre Lejligheder nævnes mellem sønderjyske Adelsmænd, vedkommer os altsaa ikke her.

Men der er endnu et andet Punkt, paa hvilket der kan opstaa Vanskelighed ved Bestemmelsen af, hvilke dalevende

Personer der hørte til den her omhandlede Slægt. Det var jo tænkeligt, at ligesom dennes Medlemmer ikke al Tid nævne sig efter Gaarden, men undertiden blot anføre deres Slægtsnavn, kunde ogsaa til andre Tider det omvendte finde Sted, at de alene kaldte sig efter Gaarden, men udelod Navnet Mule. Dette er i Virkeligheden ogsaa sket. I 1328 nævnes en Jacobus Bæg, hvis Segl tilfældigvis er bevaret og viser den syvoddede Stjerne. Vi tage derfor ikke i Betænkning at regne ham for en Mule af Bæg, men tør dog ikke dermed fastslaa, at Navnet Bæg ogsaa har den samme Betydning paa andre Steder, hvor det ikke støttes af et bevaret Segls Vidnesbyrd. I 1315 nævnes en Ivar Beg og en Niels Beg. De have muligvis tilhørt Slægten Mule; men da deres Vaaben ikke kendes, ville vi forbigaa dem her og kun holde os til de sikre Medlemmer af Slægten.

Petrus Muly de Bæg nævnes første Gang med dette sit fulde Navn 1313 og forekommer sidste Gang 1323. Han var Ridder, en tro Tilhænger af Kongen og en mægtig Mand mellem den jyske Adel. Han opholdt sig meget i Kongens Nærhed, fulgte ham paa hans Rejser og synes at have været en betroet Mand i hans Raad. Men alle disse Træk passe ogsaa paa en Peder Mule, der nævnes allerede inden 1313, men uden Tilføjelsen »af Beg«, og vi tør derfor sikkert antage, at de to Navne i dette Tilfælde betegne en og den samme.

Det er i Anledning af Striden mellem Kongen og Ærkebiskop Jens Grand, at Peder Mule første Gang nævnes, i Aaret 1299. I dette Aar blev der nemlig aftalt et Møde mellem de stridende Parter i København, og i den Anledning udstedte Kongen fra Aalborg d. 4de Marts 1299 et Lejdebrev for Ærkebispen tilligemed saa mange Klerke og Lægfolk, som han vilde have med sig. Foruden Kongen gik syv Biskopper, Grev Gerhardt af Holsten, Kongens Broder Kristoffer og 30 Riddere i Borgen for Lejdets Overholdelse, og hvis Ærkebispen led nogen Overlast, skulde disse 30 gaa ind i Odense og ikke gaa ud derfra, før Ærkebispen var tilfredsstillet. Samme Dag udstedte disse Riddere et omtrent ligelydende Brev, hvori de for deres Vedkommende forpligtede sig til redelig at holde, hvad Kongen havde tilsagt Ærkebispen ¹⁾. I begge disse Breve

¹⁾ *Scriptores VI*, 341 og 342. I det første Brev nævnes dog kun 25 Navne, i det sidste 29.

nævnes *Petrus Muly*, der altsaa allerede paa den Tid var Ridder og en betydelig Mand i Kongens Parti.

I Aaret 1302 træffe vi Hr. Peder Mule som nærværende i Odense, hvor en talrig Skare af Stormænd havde indfundet sig, formodentlig i Anledning af det samme Aar afholdte Danehof i Svendborg. Fra Odense udstedte Kongen d. 20de Nov. 1302 et Gældsbrev til Staden Rostock paa 15,000 Mark slavisk Mønt. Foruden Kongen selv indestod hans to Brødre Kristoffer og Valdemar samt 162 Riddere og Væbnere for Pengene. Blandt disse 162, hvis Navne alle opregnes, findes ikke mindre end fire af Navnet Mule, og en af dem er *Petrus Muly*; han nævnes sammen med en Del andre Adelsmænd, der vides at være Jyder, saasom Niels Brock, Johan Nielsen af Kaas, Niels Hughinsen o. fl., saa man allerede af den Grund har Ret til at formode, at Peder Mule ogsaa selv var fra Jylland¹⁾. Og to Aar senere faa vi udtrykkelig Bekræftelse paa, at det forholdt sig saaledes, ja at han netop var fra Viborg Stift. Den 13de Marts 1304 udstedte nemlig Kong Erik fra Nyborg en Forordning, ved hvilken han forlangte enhver Mands Indtægt i Nørrejylland ansat til en vis Sum. Men til at beregne og paaligne denne blev der udnævnt visse Mænd for hvert Stift, og for Viborg Stift vælges Biskop Peder, Tord Little, Niels Hughinsson, *Petrus Muly* og Johan Nielsen af Kaas²⁾.

Hidtil har Gaarden Bæg altsaa ikke været nævnet i Forbindelse med Peder Mules Navn; men efter de Oplysninger om hans Person, som kunne uddrages af det foran anførte, ere vi sikkert berettigede til at antage, at han er identisk med den Mand, der nævnes som Vidne ved et Kongebrev, udstedt i Nyborg d. 24de Juli 1313, og som der kaldes Ridder *Petrus Muly de Bægh*. Fra nu af kalder han sig bestandig saaledes, medens den jyske Adelsmand, der alene skrev sig Peder Mule, ikke nævnes oftere. Hvis — som vi her antage — de to ere identiske, er det jo muligt, at Hr. Peder først i denne Mellemtid fra 1304 til 1313 er bleven Ejer af Bæg, og denne Antagelse kunde maaske bestyrkes derved, at der netop i samme Aar forekommer et andet Medlem af Slægten Mule, der ogsaa

¹⁾ Suhm: Historie af Danmark XI, 884.

²⁾ Gehejmarkivets Aarsberetninger V, 41.

skriver sig til samme Gaard. Han hedder *Johan Muli de Beeg*, og er naturligvis en Slægtning til — som vi senere skulle se, en Søn af — Peder Mule. Det er i Anledning af det store Bondeoprør i Jylland, som i Aaret 1313 blev undertrykt af Kongen personlig, at Johan Mule nævnes. Sammen med 44 andre har han udstedt et Vidne af Viborg Landsting om den Dom, som dér blev fældet over de overvundne Bønder af Harsyssel og Almindsyssel, der have tilstaaet deres Oprør, »at de ere inddragne ved Gambevad og til Viborg Landsting og have der af egen Myndighed gjort Skikkelse og Straf over dennem, som ikke fulde dem, imod Hans Naades Forbud, med oprette Faner og Avindskjold, og have ihjelslaget en Hob hans Adel.«¹⁾ Som bekendt blev Dommen over Bønderne meget haard, og ikke bedre gik det de misfornøjede Adelsmænd, som havde staaet bag ved Bevægelsen, og som fik deres Dom i det følgende Aar. Ligesom Johan Mule havde været med til at dømme Bønderne, træffe vi den gamle Peder Mule mellem de 29 Stormænd, der d. 16de Juli 1314 udstedte Vidne fra Viborg Landsting om den Dom, som samme Dag blev afsagt over de 21 anklagede adelige, og som lød paa Tab af Liv og Gods²⁾. I dette Dokument nævnes *Peder Muli af Bæg* lige efter Johan Nielsen af Kaas, netop den samme Plads, hvorpaa Peder Mule nævnes 1302.

Johan Mule optræder kun denne ene Gang, og Grunden er — som vi senere skulle se — formodentlig den, at han kort efter er død som en endnu ung Mand. Derimod forekommer Peder Mule jævnlig i Aktstykker fra de følgende Aar. 1315 træffe vi ham saaledes i Kongens Følge paa Tranekær Slot, hvor han var Vidne ved et af Kongen udstedt Brev og selv Medudsteder af et andet³⁾. I begge disse Breve nævnes flere andre Riddere sammen med ham, men Peder Mules Navn staar først, lige efter Kongens Kanslers, hvoraf man maaske tør slutte, at han nu indtog en af de ypperste Pladser blandt Kongens Raadgivere. Endnu samme Aar træffe vi ham i Nyborg, hvor han var en af Forloverne paa Kongens Side ved en Fred, som sluttedes d. 14de Dec. 1315 mellem Kongen og

¹⁾ Hvitfeld (Folioudgaven) I, 367.

²⁾ Hvitfeld I, 373.

³⁾ Orig. i Top. Saml. p. Perg., Roskilde Nr. 208 og 209 (Rigsarkivet).

Hertug Erik af Sønderjylland¹⁾. I 1317 var han med Kongen i Rostock, hvor Erik Menved bortgiftede den vendiske Fyrstedatter Frøken Elisabeth, Datter af Hr. Nikolaus af Rostock, til Grev Kristian af Delmenhorst, der fik Løfte om 1000 Mark Sølv i Medgift²⁾. For denne Brudeskat indestod 10 danske Riddere, blandt hvilke *Peder Muli af Beg*, samt Hertugen af Mecklenborg med 10 af sine Riddere, og Kong Erik og hans Forlovere forpligtede sig til at »indeholde« til Vordingborg eller Søborg, om Pengene ikke vare betalte et Aar efter Brylluppet³⁾. Det har sikkert ikke været overflødigt for Brudgommen at sikre sig god Garanti for Medgiften; thi Erik Menveds Pengesager vare paa den Tid som ellers i en daarlig Forfatning, og en Maaned efter at han havde lovet de 1000 Mark i Medgift, maa han selv laane 4000 Mark af Borgerne i Rostock. Gældsbreve til Byen er udstedt i Warnemünde d. 13de Maj 1317, og her møde vi atter *Petrus Muly de begd* blandt Garanterne for Laanet. Originalen til dette Brev findes — eller fandtes i det mindste 1754 — i Rostock, hvor Langebek tog en Afskrift af det. Paa hans Tid vare endnu fire af de vedhængende Segl i Behold, deriblandt Peder Mules. Langebek hjembragte ogsaa en Afbildning af dette Segl, og det viser den syvoddede Stjerne i Skjoldet.

Efter Erik Menveds Død nævnes Peder Mule endnu et Par Gange. Hans Navn findes blandt Underskrifterne paa Kristoffer II's Haandfæstning, der blev udstedt i Viborg d. 25de Januar 1320, og som sædvanlig nævnes han her øverst af Ridderne og umiddelbart efter Kongens Embedsmænd⁴⁾. Sidste Gang han forekommer er i et Vidne fra Viborg Lands-ting 1323⁵⁾, og kort Tid derefter er han formodentlig død; thi snart nævnes en ny Mand som Ejer af Bæg.

Denne gamle Peder Mule var ikke blot den betydeligste

¹⁾ Hvitfeld I, 384.

²⁾ Udredelsen af denne Medgift var en af de Forpligtelser, Erik Menved havde paataget sig til Gengæld for, at hendes Fader i sin Tid havde afstaaet sit Land til Danmark (Smugn. Rosenørn: Greve Gert og Niels Ebbesen, 274). Derimod var Bruden ikke, som Hvitfeld siger, Erik Menveds Søsterdatter.

³⁾ Hvitfeld I, 394.

⁴⁾ Gehejmeark. Aarsb. II, 9.

⁵⁾ Top. Saml. p. Perg., Ginding H. Nr. 1.

Mand af sin Slægt, men er overhovedet den eneste os bekendte Stormand, der har ejet Nørbækgaard. Ingen af hans Efterkommere spillede nogen synderlig Rolle, og efter at Gaarden var kommen i andre Hænder, gik det endnu yderligere tilbage med den.

1328 nævnes Jakob Bæg. Hans Navn forekommer to Gange i dette Aar, men er derefter ikke truffet senere. Ingen af Stederne kaldes han Mule, men da hans Segl er bevaret og udviser Mulernes sædvanlige Vaaben, er der naturligvis ingen Tvivl om hans Slægtskab. Vi vove fremdeles at antage, at han er en Søn af Hr. Peder Mule, ikke alene fordi Tidsfølgen gør dette sandsynligt, men ogsaa fordi han havde en Søn, som hed Peder Mule Jakobsen, og som jo nok efter Skik og Brug er bleven opkaldt efter sin Bedstefader. Første Gang, Jakob Bæg nævnes, er i et Brev af 31te August 1328. Vi erfare af dette, at *Jacobus Bæg* som Væрге for Ridder Johannes Pætersuns Børn havde pantsat noget Gods i Han Herred og Thy til en vis Andreas Laughæson; men Pantet havde været utilstrækkeligt, hvorfor fire Mænd havde udlagt yderligere Gods til denne i Thorpæ i Albæk Sogn i Vendsyssel¹⁾. Hvem var nu denne Ridder Johannes Pætersun, der altsaa var død nogen Tid i Forvejen, og hvis Børn endnu vare umyndige? Han har sikkert været i Slægt med Jakob Bæg, siden denne bliver hans Børns Væрге, og vi fejle derfor næppe i at antage, at han er den samme som den Ridder Johan Mule af Bæg, der nævnes 1313 og derefter forsvinder. I saa Fald giver hans Navn Pætersun os et Vink om hans Afstamning, som gør det sandsynligt, at han var Søn af den gamle Peder Mule og altsaa Broder til Jakob Bæg. Vi erfarede i sin Tid, at han allerede i 1313 havde opnaaet Ridderværdigheden, og at han var en Tilhænger af Kongen; nu lære vi yderligere, at han har ejet Gods nord for Limfjorden og er død, inden hans Børn bleve myndige; men dermed er ogsaa vor Viden om ham udtømt.

Anden Gang, Jakob Bæg nævnes, er i et Vidne fra Viborg Landsting af 22de Okt. 1328 angaaende Salget af noget Gods i Vellev. Som Udstedere af dette nævnes først Landstingshørerens, derpaa Marsken Peder Vendelbo, fire Riddere og

¹⁾ Nørrejylland Nr. 7 (Rigsark.).

to andre, som altsaa ikke ere Riddere, og af hvilke *Jacobus Bægh* er den ene. Hans Segl findes blandt de andre under Brevet; men det viser sig, at to af hans Medudstedere, Erik Nielsen og Jakob Nielsen, have ført aldeles det samme Vaaben som han. Den første af dem vides at være en Gyldenstjerne, og den anden tør muligen anses for hans Broder. Men dette Brev er vel skikket til at fremkalde det Spørgsmaal, om ikke Mule og Gyldenstjerne i Virkeligheden er en og samme Familie.

En Snæs Aar længere fremme i Tiden træffe vi den sidste bekendte af denne Slægt, nemlig *Petrus Muly Jacobssen*, der er Medudsteder af et Vidne fra Middelsom Herredsting d. 13de Juli 1346. Det er i samme Brev, at der nævnes en Petrus Muly Bjørnssen, som fører et ganske andet Vaaben, men hvis Navn dog vækker Formodning om, at han muligvis paa mødrene Side har været beslægtet med Mule af Bæg og er bleven opkaldt efter den samme Mand, som hans samtidige Peder Mule Jakobsen. Vi henstille derfor følgende Stamtavle til nærmere Prøvelse:

(Hr. Petrus Mule 1299—1304 =) Hr. Petrus Mule de Bæg 1313—23.

Hr. Johan Mule de Bæg 1313 (= Hr. Johannes Pætersen, † før 1328).	Jacobus Bæg 1328.	(En Datter?)
Flere Børn.	Petrus Mule Jakobsen 1346.	Petrus Mule Bjørnssen 1346.

Degn, Hvid og Basse.

Som man vil have bemærket, nævnes den sidst omtalte af Slægten Mule ikke som hans Forfædre »til Bæg«. I Virkeligheden var Gaarden ogsaa allerede paa hans Tid gaaet ud af denne Families Eje for derefter i den følgende Tid rask at gaa fra Haand til Haand. I det næste halve Aarhundrede træffe vi ikke mindre end tre forskellige Slægter paa Bæg, og af disse kende vi kun et Medlem af hver.

Først træffe vi de gamle adelige Navne Degn og Hvid i Forbindelse med Gaarden. Jens Degn og Peder Hvid nævnes to Gange sammen i de samme Aktstykker, og de skiftes til at føre Titlen »af Beg«. Der har altsaa formodentlig existeret en eller anden Slægtskabs- eller Svogerskabsforbindelse imellem

dem; men af hvad Art denne har været, kunne vi ikke oplyse. Vi træffe dem første Gang i et Gældsbreve, udstedt paa Hindsted Herredsting d. 4de Septbr. 1343, hvor de nævnes som *Johannes Dyaconus de begh* og Petrus Hwith¹⁾. Tyve Aar efter ere Rollerne ombyttede. Da nævnes de paany i et Skøde, udstedt af Landstingshørerøreren Tord Degn m. fl. paa Viborg Landsting d. 18de Marts 1363, ved hvilket Peder Jensen til Od sælger sin Hovedgaard Od med alt sit Gods i Vinkel Sogn, Middelsom Herred, til Ridder Christiern Wendelbo²⁾. De kaldes her *Petrus Hwiid de begh* og Johannes Diaconus. Under dette Skødebrev er Peder Hvids Segl bevaret. Det viser en Lilje i Skjoldet, det samme Mærke, som Lilje-Julerne føre.

Lidt fyldigere Oplysninger have vi om den næste bekendte Ejer af Beg. Han hedder Mads Nielsen og fører et krumt Jægerhorn i sit Skjold. Da dette samme Vaaben føres af Slægten Basse fra Vendsyssel, regnes han i Adelshistorien til denne Slægt³⁾.

Mads Nielsen forekommer i Aarene fra 1396 til 1408. Han gør Indtryk af at have været en ret velstaaende Mand; thi ved de Ejendomshandler, i hvilke han omtales, er det stadig ham, der køber eller tilpanter sig Gods af andre — aldrig det omvendte, saaledes som Ejerne af Beg senere prøvede saa rigeligt. Det begyndte i 1396 med, at »Hr. Madtz i Winde oplod sin Part i Hostrop till Madtz Niellsenn«⁴⁾. Tingsvidnet herom anføres mellem Breve, der angaa Nørhald Herred, og da det omtalte Hostrop altsaa maa søges i denne Egn, kan det ikke være andet end det nuværende Hastrup i Spentrup Sogn. I denne By laa tidligere en Adelsgaard »Hostrupgaard«, og Udtrykket »sin Part i Hostrup« viser, at det er denne Gaard, som Talen her er om, og ikke Landsbyen. Ganske vist nævnes i samme Aar en Hans Kruse som Ejer af Hovedgaarden i Hastrup. Men han maa altsaa ligesom »Hr. Mads i Vinde« kun have ejet en Part i den, hvilket var et almindeligt Forhold i de Tider og ikke forhindrede alle de enkelte Parthavere i at skrive sig »til« samme Gaard. Og

¹⁾ Nørrejyland Nr. 15 a.

²⁾ Nørrejyland Nr. 107 a.

³⁾ Danmarks Adels Aarvog 1886, S. 47.

⁴⁾ Mariager Brev Register, G. 20. (Rigsark.)

Mads Nielsens øvrige Ejendomshandler stemme godt hermed. De gik nemlig alle ud paa at samle Gods netop i denne Egn, i Spentrup og Gassum Sogne, hvilket laa for langt borte til at have nogen Betydning for Hovedgaarden Beg, men derimod naturligt samledes om Gaarden i Hastrup. Til en Begyndelse har han vel sagtens søgt at blive fri for sine Medejere og faa Gaarden for sig alene. Herpaa tyder den næste Efterretning, vi have om ham, nemlig et Tingsvidne fra Nørhald Herredsting d. 28de Juni 1401, der meddeler, at Hans Kruse tilligemed to andre Mænd af samme Slægt pantsatte til *Matheus Niclesson de Begh* en Del Gaarde i Spentrup, Hastrup, Jennum, Hvidsten og Gassum. Senere erhvervede han sig ogsaa Gods fra andre. Den 24de Juni 1402 tilstaar saaledes Fru Elena Buggis Datter, Ridder Christiern Windelboes Enke, at hun skylder *Mathias Niclassøn* 16 Mark Sølv og for denne Sum har pantsat ham en øde Gaard i Hastrup; senere køber han en Gaard i »Ostrop« af den samme Enke, og i 1403 fik han Skøde af Peder Mortensen paa en Gaard i Hvidsten¹⁾. Mads Nielsen fik saaledes efterhaanden samlet en Del Gods om sin Gaard i Hastrup, men da han stadig skrives »af Beeg« — Stavemaaden »Bæg« forekommer ikke efter Mulernes Tid —, har denne Gaard dog vedblivende været hans Hovedejendom og Opholdssted.

Efter 1404 høre vi ikke mere om Mads Nielsens Ejendomshandler, men i Aaret 1408 træffe vi ham igen et Par Gange i en anden Anledning. Første Gang er som Vidne ved et Skøde af 11te August, ved hvilket tre Brødre Peder Sommer, Peder Gested og Thomas Gested tilskøde »den højbaarne og mægtige Fyrstinde Dronning Margrete, med Guds Naade Valdemar Danekonges Datter, alt det Gods, de have i Rinds Herred, Gested Sogn, og som de arvede efter deres Fader Truels Gested, hvis Sjæl Gud have, som er fire Gaarde i Gested, Gestedgaard, en øde Gaard, kaldet Brandegaard, en anden øde Gaard og et øde Bol.« Den 1ste September 1408 udstedtes et Vidne af Viborg Landsting om samme Skøde, og af dette erfare vi, at Mads Nielsen var Adelsmand, men ikke Ridder. Brevet er nemlig udstedt af Landstingshøreren, to Riddere og otte Væbnere (»a wapn«), og blandt de sidste findes

¹⁾ Top. Saml. p. Perg., Nørhald H. Nr. 4 og 5, Mariager Brev Reg. F. 26, G. 19.

*Mattis Nielsøn af Beg*¹⁾. Under begge disse Breve, som i Modsætning til alle de tidligere omtalte Aktstykker ere udfærdigede paa dansk, findes endnu hans Segl i Behold.

Pigsgaard.

Medens de tre sidstnævnte Ejere af Hovedgaarden i Nørbeg tilhøre tre forskellige Slægter, og det ikke er os muligt at paa-vise nogen Slægtskabsforbindelse imellem dem, som kan have foranlediget Gaardens Overgang fra den ene af dem til den anden, træffe vi derimod efter Mads Nielsens Tid igen en enkelt Familie, som i en længere Aarrække har besiddet Gaarden, og som endogsaa har været saa stærkt knyttet til den, at den har paatrykt den et nyt Navn. Denne Familie er den gamle og sjældent forekommende Adelsslægt *Pig*, efter hvilken Gaarden i Hundrede Aar førte Navnet Pigsgaard. Ganske vist bar ikke alle de mandlige Ejere af Gaarden Navnet *Pig*; men som det vil ses af det efterfølgende, vare de ikke destomindre alle paa en eller anden Maade knyttede til denne Slægt.

Den Omstændighed, at Gaarden saaledes for en Tid skiftede Navn, medens den atter et Aarhundrede senere fremtræder under sin gamle Benævnelse *Beg*, kunde synes skikket til at vække den Formodning, at der har været mere end én Adelsgaard i Nørbeg, og at Pigsgaard og Begsgaard saaledes vare to forskellige. Denne Forklaring maa dog opgives, og skønt en saadan Navnevexling er noget usædvanlig, nødes vi til at antage, at de to Benævnelser her betegne den samme Gaard. Pigsgaard og *Beg* nævnes nemlig aldrig samtidig; i det Hundrede Aar, i hvilket Ejere af den førstnævnte Gaard stadig omtales, forekommer den anden aldrig, og da denne paany dukker op, er Pigsgaard med det samme forsvunden. Denne Omstændighed anse vi for fyldestgørende til at bevise de to Gaardes Identitet. Det vilde dog være et usædvanlig lunefuldt Spil af Skæbnen, om den konsekvent skulde have udslettet den ene Gaards Spor af Historien i de Perioder, hvor den anden omtales, og omvendt, ligesom det er meget usandsynligt, at to Adelsslægter, der beboede hver sin Gaard i en lille

¹⁾ Molbech og Petersen: Danske Diplomer og Breve.

Landsby, aldrig skulde nævnes i de samme Aktstykker; der vilde i hvert Fald være rig Anledning dertil, hvad enten de levede som Venner eller Fjender. Men hertil kommer, at der mellem de to Gaardes Tilliggende i det mindste er én Ejendom, som kan paavises at have været fælles for dem begge. Det er det nuværende Hvidding Krat, der i det 15de Aarhundrede omtales som tilhørende Pigsgaard, og som i det 17de Aarhundrede hører til Beg. Denne lille Skov kaldes endnu i 1657 for *Pigslund*, og den har saaledes beholdt sit midlertidige Navn endnu længe efter, at en Slægt af nye Ejere havde bragt Gaardens gamle Navn Beg til Ære igen. Der kan altsaa ikke være Tvivl om, at den Gaard, som Familien Pig besad og gav Navn efter sig, er den samme som Beg, og maaske har selve Navneligheden mellem Pigsgaard og Begsgaard foranlediget eller dog lettet Frømkomsten af det nye Navn.

De første Ejere af Gaarden, vi træffe efter Mads Nielsens Tid, er *Jens* eller *Jes Pig* og hans Svigersøn *Bertel Esbernssen*. Slægten Pig var adelig. Dens Vaaben var i hvidt Feldt en sort Pil med 9 gule Kugler paa hver Side og paa Hjelman en sort Pil ¹⁾. Bertel Esbernssen var derimod Bonde, men hans Hustru var Jens Pigs Datter *Ingeborg*. 1421 solgte disse to Ejere Gaarden til et andet Medlem af Slægten, *Mogens Pig* ²⁾. Dennes Slægtskab med Jens Pig kan paa Grund af de sparsomme Efterretninger om Slægten ikke oplyses, men Tidspunkterne for hans Levetid tillade os at antage, at de vare Brødre. Han nævnes senere som Vidne ved en Lejekontrakt 1429 ³⁾ og atter i Forbindelse med Pigsgaard 1436, uden at man dog sidstnævnte Sted kan se, om han endnu levede paa den Tid. I 1460 var han død. Han var gift med Fru *Kirstine Kalvsdatter*, der nævnes som Enke i Aarene 1460, 1464 og 1480 ⁴⁾. Mogens Pigs Besiddelse af Gaarden har ikke været sorgfri. Han maatte først pantsætte til sin yngre Slægtning *Esbern Bertelsen i Nørrebeg*, en Søn af Bertel Esbernssen og Ingeborg Pigsdatter, den Gaard, han selv iboede, med en Lund, liggende paa Hvidding Mark, for

¹⁾ Pontoppidan: *Theatrum nobilitatis Daniæ* (Rigsark.).

²⁾ Ældste Arkivregistraturer II, 369.

³⁾ Barner: Familien Rosenkrantz, Dipl. 61.

⁴⁾ Ældste Arkivreg. II, 380.

100 lode Mark«, og senere paany pantsætte den til samme for 20 lode Mark. Gælden til Esbern Bertelsen maa han dog atter være kommen ud af, siden han kort efter er i Stand til at pantsætte Gaarden for tredje Gang, denne Gang til en Mand uden for Slægten, nemlig *Jes Kanne til Generup*. Alle disse Pantsættelser falde mellem Aarene 1421 og 1436, men noget bestemt Aarstal nævnes ikke for nogen af dem.

Jens Andersen Kande til Generup, det nuværende Fusingø, der den Gang laa, hvor nu Landsbyen Gjannerup ligger, var trods sit Slægtsnavn Kande af Familien Sommer og fører denne Slægts Vaaben, en Sølvbjælke i blaat Felt. Han nævnes som Jesse Kanne i Hyldingen 1423, under hvilken hans Segl er bevaret¹⁾. I 1440 omtales han som Væbner. 1450 nævnes han i et Skøde som Jens Kanne, Prior i Ringkloster, men i det vedhængende Segl, som viser Sommernes Vaaben, staar Navnet Jens Sommer²⁾. Samme Aar har han udstedt et Brev fra Generup, hvori han kalder sig »Jess Kanne af Giendrop, Væbner«. Som Vidner i dette Brev forekomme Præsten i Aalum og Oluf Sommer af Løjstrup³⁾. Endnu i 1458 nævnes han et Par Gange som Prior i Ringkloster⁴⁾.

Naar Jens Kande kom til at laane Penge til den fattige Mogens Pig og derfor fik hans Gaard Beg i Pant, skyldes dette ikke alene den Omstændighed, at han var en af Mogens Pigs nærmeste adelige Naboer, men staar vel ogsaa i Forbindelse med, at han gennem Giftermaal var besvogret med Familien. En Datter af ham var nemlig gift med Oluf Sommer til Løjstrup, en Søn af Christen Sommer og Anne (eller Berthe) Pig. Hvorledes denne Anne Pig var beslægtet med Pig'erne paa Beg, vide vi ikke; men en Forbindelse mellem de to Familier har der altsaa existeret. Hendes Søn Oluf Sommer arvede senere Generup efter sin Svigerfader Jens Kande⁵⁾. Han nævnes første Gang 1453⁶⁾ og atter 1459⁷⁾. Han skriver sig

¹⁾ Hyldinger 7 (Rigsark.). Umiddelbart efter ham nævnes en »Sommer«, der fører samme Vaaben og i Seglet kaldes for Niels. Maaske ere de Brødre.
²⁾ Top. Saml. p. Perg., Vrads H. 68. ³⁾ Smsteds., Sønderlyng H. 4. ⁴⁾ Danske Magasin 1. R., VI, 84, 86. ⁵⁾ Dette Slægtskabsforhold støttes paa, at den yngre Christen Sommer kalder Jens Kande for sin »Morfader«. Der er dog fremsat den Formodning, at dette kan være en Fejltagelse for »Farfader« eller »Forfader«, saa at Oluf Sommer skulde være en Søn af Jens Kande og denne selv gift med Anne Pig. ⁶⁾ Mariager Brev Reg. N. 2; ⁷⁾ Thiset: Eline Gøyes Jordebog 249.

her »til Løjstrup«, men 1468 nævnes han første Gang »af Gierndrop«¹⁾, og paa den Tid var vel altsaa Jens Kande død. Oluf Sommer giftede sig anden Gang med Anne Timmesdatter Rosenkrans fra Stensballegaard, der nævnes som Enke i Aarene 1512 og 1514²⁾. Men allerede 1492 vides Oluf Sommer at være død³⁾. Af hans to Børn Anne og Christen Sommer var i hvert Fald Sønnen født i det første Ægteskab og altsaa en Dattersøn af Jens Kande. Denne Christen Sommer ville vi senere træffe som Besidder af Pigsgaard i Nørbæk.

Jens Kande fik altsaa Mogens Pigs Gaard som Pant i Aarene omkring 1430. I 1436 blev Pantet ham afløst, dog ikke af Mogens Pig, der maaske paa den Tid allerede var død, men af den tidligere nævnte Jens Pig, der saaledes for anden Gang blev Ejer af Gaarden. I den Anledning har Jens Kande i det nævnte Aar udgivet et Brev til Jens Pig om, at han har »opladt« ham den Gaard i Beg, som han havde i Pant af Mogens Pig, og yderligere et andet Brev, hvis Aar dog ikke anføres, i hvilket han vedkender sig at have oppebaaret Penge og fuldt Værd af Jens Pig for samme Pantebrev og Gods⁴⁾.

Efter disse Omvexlinger kom Gaarden nu for en længere Aarrække til Ro i Slægten Pigs Besiddelse. Jens Pig overlod den kort efter, at han for anden Gang var bleven dens Ejer, til sine to Børn *Ysick* (Isak?) *Jenssen*⁵⁾ og den førnævnte Ingeborg Pigsdatter. Men endnu i Faderens Levetid samlede dog Besiddelsen af Gaarden atter paa én Haand. Thi et Tingsvidne fra Sønderlyng Herredsting af 1439 meddeler os, at »8 Mænd havde vidnet, at Ysick Jenssen, Jes Pigs Søn, med hans Faders Raad og hans Venners Samtykke havde skødet og opladt Bertel Esbernssen og hans Søster Ingeborg, for^{no} Bertels Hustru, og deres Børn, en Broderdel, som han havde udi den Gaard, som Bertel nu ibor, liggende i Beeg, med Hus og Jord, intet undertaget, med saadant Vilkaar, at dersom hans Søster Ingeborg døde førend hendes Børn, dem hun haver med Bertel, da skulle de Børn arve den Broderdel og ingen anden.«

1) Danske Mag. I R. VI, 93. 2) Heise: Familien Rosenkrands, Dipl. 26, 29. 3) Danske Mag. I R. VI, 113. 4) Herredags Dombog 1537 fol. 25 og et Brev i Barritskovs Arkiv (Rigsark.), fra hvilket flere andre herhen hørende Oplysninger ere tagne. 5) Saaledes i den orig. Dom. Dombogen har »Piig Jensen«.

Naar den gamle Jens Pig døde, vide vi ikke. Men i 1468 nævnes paa Langeland en »Jes Piigh, Væbner«, der den 27de Okt. sammen med Landsdommer Axel Axelsen og flere langelandske Adelsmænd har udstedt et Vidne om en Ejen- domshandel paa Langelands Nørre Herredsting ¹⁾. Da Familien Pig ellers ikke kendes paa Langeland, maa den nævnte Jens Pig være en Adelsmand fra en anden Landsdel, der paa den Tid af en eller anden tilfældig Grund havde opholdt sig der paa Øen, og for saa vidt vil der ikke være noget til Hinder for at antage, at han er den samme som den Jens Pig, vi i det foregaaende have beskæftiget os med. Heller ikke Tids- forholdene udelukke denne Mulighed, skønt Jens Pig ganske vist paa den Tid maa have været en meget gammel Mand, da han ikke blot havde en Datter gift i 1421, men havde en Dattersøn, Esbern Bertelsen, der i Aarene omkring 1430 kunde udføre Pengetransaktioner med Mogens Pig.

Vi saa altsaa Gaarden i 1439 blive tilskødet Ingeborg Pigsdatter og hendes Mand Bertel Esbernssen. Efter at han var død, giftede Ingeborg Pig sig med *Anders Stigsen*, i hvilket Ægteskab hun ogsaa havde Børn ²⁾. Denne Anders Stigsens For- hold til Gaarden kendes kun fra et enkelt Brev, der lyder saaledes:

»Alle Mænd, dette Brev se eller høre læse, hilser jeg *Anders Stiigsen af Nørrebegh* evindeligt med Gud, og kundgør jeg alle Mænd med dette mit aabne Brev, det jeg vederkendes mig eller mine Arvinger af ret vitterlig Gæld skyldig at være en beskedøn Mand, denne Brevviser *Esbern Bertelsen* eller hans Arvinger xl Mark i godt Fæ, Øxne og Kør, Kobber og Messing, der godt og gængs er, og rede Penge, for hvilke for^{ne} jeg hannem til Pant sætter al den Del og Rettighed, som jeg og mine Børn, som jeg haver med *Ingeborg Pigsdatter*, vi have og tilkommende er til Arv i den Gaard, som jeg nu paabor i *Nørre-Begh*, med al den Del [og] Rettighed, som mig og de for^{ne} mine Børn nu have i den for^{ne} Gaard, intet under- taget, hvad det helst er, og den Lund paa Hviding Mark liggendes, med saadan Vilkaar, at den for^{ne} Del i for^{ne} Gaard, som for stander skrevet, ej skal løses af for^{ne} Esbern Bertelsen eller hans Arvinger, førend det Pantebrev løses af mig, som

¹⁾ Top. Saml. p. Perg., Nørre H. 12. ²⁾ Den Mulighed er dog ikke udelukket, at de to Ingeborg Pigsdotre ere to forskellige Personer.

jeg haver af for^{ne} Esbern Bertelsen, eftersom det Hovedbrev udviser, som jeg derpaa haver givet, etc. Vidner: Jon Andersen og Esbern Tomsen, Raadmænd i Randers, og Jes Tigesen, Skriver der sammesteds. Datum A. D. medli die S. Michaelis Archangeli (d. e.: 29de Sept. 1451).« — Under Brevet hænge 4 Segl, men Anders Stigsens er saa utydeligt, at Vaabnet ikke kan ses¹⁾.

Dermed er altsaa Gaardens Historie ført frem til Aar 1451, paa hvilket Tidspunkt vi se Anders Stigsen pantsætte den til sin Stedsøn, Bonden *Esbern Bertelsen*. Denne Esbern Bertelsen træffe vi senere som bosiddende i Ulstrup i Middelsom Herred. Det omtales saaledes i et Tingsvidne af Middelsom Herredsting den 13de Juli 1475, at han sammen med elleve andre Mænd har vidnet paa Tinget, at alt det Gods, som Hr. Niels Timmesen Rosenkrans til Stensballe havde i Middelsom Herred, samt et Par af Mariager Klosters Gaarde var hans rette Arvegods og med Urette fraskiftet ham mod hans Vilje²⁾. Og i et Skøde til Erik Ottesen Rosenkrans af 12te Marts 1481 nævnes han som Vidne sammen med Oluf Sommer, to andre Adelsmænd, Sognepræsten i Mariager og Herredsfogden i Middelsom Herred³⁾. Han optræder saaledes i godt Selskab, og skønt han stadig kaldes for Bonde, har han dog nok som født af en adelig Moder indtaget en noget fremragende Stilling blandt sine Standsfæller.

Om hans Forhold til Pigsgaard høres derimod intet efter 1451, og i det hele taget ere Efterretningerne om Gaarden i de følgende Decennier meget mangelfulde. Der findes ganske vist en Del Aktstykker, som angaa denne Periode, men uheldigvis ere de af en saadan Natur, at de næsten mere synes skikkede til at forvirre vort Kendskab til den forløbne Periode end til at kaste Lys over den kommende. De Aktstykker, vi sigte til, er en Del Tingsvidner og Domme, som bleve fremlagte i Anledning af en Proces om Pigsgaard i Begyndelsen af Christian III's Regering, og blandt hvilke allerede flere af de i det foregaaende benyttede Aktstykker findes. De øvrige, som vi nu komme til, have alle den Mangel, at de ikke ere

1) Barritskovs Arkiv ^{20/9} 1451.

2) Barner: Dipl. 141.

3) Barner: Dipl. 152.

daterede, hvorved naturligvis den Viden, som vi kunne hente af dem, for en stor Del kommer til at svæve i Luften; men deres Indhold gør det dog sandsynligt, baade at den Orden, hvori de anføres, omtrent maa være den kronologiske, og at de alle stamme fra Tiden efter 1451.

Først blandt disse udaterede Aktstykker træffe vi et Tingsvidne til Nørhald Herredsting, »at VIII Mænd havde vidnet, at *Jes Püg*, for^{ne} Esbern Bertelsens Moderfader, og *Bertel Esbernssen*, for^{ne} Esbern Bertelsens Fader, og *Esbern Bertelsen*, de havde samme Gaard i Nørrebeg fri i xl Vintre og mere i deres fri brugelig Pant af frie Mænd, saa at der gik aldrig enten Skat eller Leding eller Sandemændstov eller Ranstov eller nogen Bøndertyngsel af i nogen Maader¹⁾. — Indholdet af dette Tingsvidne stemmer ikke ganske med vor øvrige Viden om Gaarden. Ganske vist passer Tidsangivelsen ret tilfredsstillende; Jens Pig var jo Ejer af Gaarden 1421 og har vel nok haft den nogle Aar i Forvejen; hans Dattersøn Esbern Bertelsen fik den 1451 og har vel ligeledes beholdt den nogle Aar efter den Tid, inden han slog sig ned i Ulstrup, hvor han først nævnes 1475, og saa fremkommer ganske rigtig Tallet »40 Vintre og mere«. Men hvorledes forholder det sig med, at de i denne Tid havde haft Gaarden som »fri brugelig Pant af frie Mænd«? Den sidste Angivelse maa jo tydelig indeholde som Modsætning, at Brugerne ikke selv vare frie Mænd; dette gælder ganske vist om de to sidste af dem, der jævnlig betegnes som Bønder, men derimod ikke om Adelsmanden Jens Pig, der nævnes sammen med dem. Dog lad os nu antage, at Tingsvidnet herved nærmest har tænkt paa de to sidste, og at Udtrykket kun ved en lille Unøjagtighed ogsaa er kommet til at omfatte Jens Pig. Men hvorledes forholder det sig saa med, at de kun have haft Gaarden som Pant og ikke til Ejendom? Her hjælper det ikke at eliminere Jens Pig, der jo sikkert nok var Ejer af Gaarden; thi ogsaa hans Svingersøn køber og sælger Pigsgaard. 1421 *skøder* Jens Pig og *Bertel Esbernssen* Gaarden til Mogens Pig. 1439 *skøder*

¹⁾ Slutningen af dette Vidne anses af Kolderup-Rosenvinge for interessant i retshistorisk Henseende, da det er et af de Steder, som viser, at Sandemands-Institutionen betragtedes som en Byrde paa Bønderne og ikke som noget Æres- eller Tillidshverv (Gamle danske Domme II, XIII, smlgn. XXIV).

Ysick Jensen sin Part i Gaarden til Bertel Esbernssen. — Processen drejer sig netop om, hvorvidt Pigsgaard var Bøndergods eller en fri, adelig Gaard. Hvis man altsaa har Lov at antage, at Tingsvidnet kunde være partisk, kunde man fristes til at tro, at de otte Mænd paa Nørhald Herredsting havde lukket Øjnene for denne lille Omstændighed. Thi Tingsvidnet fremlægges netop af den Part i Sagen, som har Interesse af at bevise, at Pigsgaard aldrig har været *ejet* af Bønder.

Men vi gaa videre. »Sammeledes et Brev, som Peder Esbernssen i Ulstrup, Severin Esbernssen i Hvidding, Mattis Nielsen i Viborg, Povl Bonde i Ulstrup og Barbara Esbernssdatter havde udgivet, at de havde opbaaret af for^{ne} *Christen Sommer* fem Hundrede Mark for for^{ne} Gaard i Nørbeg og en Lund paa Hvidding Mark, og de kendes dem ingen Lod eller Del ydermere i for^{ne} Gods efter denne Dag, og dersom der fandtes nogen Breve af dennem eller deres Medarvinger udstedt samme Gods anrørendes, da skulle de være døde og magtesløse.«

Her tør vi vel rolig antage, at alle Udstederne af dette Brev ere Esbern Bertelsens Børn og Svigersønner. Derpaa tyder ikke blot det, at de tre af dem bære hans Navn, men ogsaa den Omstændighed, at to af dem bo i Ulstrup, hvor vi jo vide, at den gamle Esbern Bertelsen havde hjemme, ligesom det ogsaa passer hermed, at en af Esbernssønnerne bor i Hvidding, en lille Landsby, som ligger en halv Mils Vej fra Nørbæk, og i hvilken der endnu langt ned i Tiden stadig boede velhavende Selvejrbønder. — Efter Esbern Bertelsens Død have hans Arvinger altsaa afhændet Gaarden til Christen Sommer til Generup. Da Christen Sommer endnu levede 1539, rykkes vi nær op mod Aarhundredets Slutning, om ikke ud over den, inden denne Handel kan antages at have fundet Sted.

»Item et Stokkenævn af Sønderlyng Herredsting, at for^{ne} *Christen Sommer* og hans Medarvinger vare rette Arvinger til for^{ne} Pigsgaard i Nørbeg, og ej de havde hørt der nogen andre Arvinger til. — Item et andet Tingsvidne af Tanum Birketing lydende i lige Maade.«

At Christen Sommer er bleven Ejer af Gaarden, vide vi jo. Det er kun noget overraskende at høre, at han har arvet den; og efter hvem denne Arv er tilfaldet ham, meldes der jo desværre intet om. Hans Adkomst kan umulig skrive sig fra Bedstefaderen Jens Kande, da denne kun havde Gaarden som

Pant, og Pigsgaard var bleven købt og solgt gentagne Gange siden hans Tid. Vi nødes altsaa til at søge Christen Sommers Hjemmel ad en ganske anden Vej, og en saadan frembyder sig da i hans Nedstamning fra Anne Pig, der var gift med hans Bedstefader Christen Sommer til Løjstrup. Hvis det forholder sig rigtigt, at hans Arvekrav skrive sig herfra, maa vi antage, at Navnet Pig paa den Tid var uddød. Jens Pigs Søn Ysick har altsaa ingen Sønner efterladt sig, og Datteren Ingeborg var jo bleven gift med en Bonde. Den nærmeste adelige Slægtning bliver da Christen Sommer, der gennem et kvindeligt Led stammer fra de gamle Pig'er og derfor betragter sig som retmæssig Arvtager efter Jens og Mogens Pig. Da han fremdeles betragter Gaarden som en fri Adelsgaard, kunne de Mænd af Bondeslægt, som siden disses Tid have siddet paa den, ikke have nogen Ejendomsret til den, men kun en Brugsret i Følge Pantebreve. Og denne Brugsret er det saa, som han har afkøbt dem for 500 Mark.

Men skønt han saaledes paa to Maader anser sig berettiget til Gaarden, blive hans Fordringer dog bestridte. Dette faa vi at vide gennem det sidste af de udaterede Aktstykker, som vi her have beskæftiget os med, og som nævnes i følgende Ord: »Item en Herredstingsdom, at for^{ne} Christen Sommer og hans Medarvinger vare samme Gaard og Gods tildømt.« — Der har altsaa været en Proces ved Hjemtinget om Besiddelsen af Pigsgaard; det er rimeligvis denne samme Sag, der fortsættes ved Kongens Retterting 1537, hvortil den indstævnes af Christen Sommers Modpart, som havde tabt Sagen ved Sønderlyng Herredsting.

Med Aaret 1537 faa vi igen efter tre Fjerdedel Aarhundredes Forløb en fast Tidsbestemmelse at holde os til. Men inden vi naa dette Aar, maa vi først passere det kritiske Tidspunkt, der blev skæbnesvangert for saa mange jyske Herregaarde, nemlig Skipper Klements Fejde i 1534. Hvem ejede Gaarden i dette Aar, og hvorledes var dens Skæbne i denne bevægede Tid?

Det er næppe rimeligt, at Ejeren af Pigsgaard har faaet Lov til at sidde rolig og se paa Begivenhederne. Vi vide, at Sønderlyng Herred hørte til de Egne, som sluttede sig til Kristian den II's Sag, hvorfor det ogsaa findes paa det af Sejrherreerne affattede »Register paa de affaldne Len og Herreder,

af hvilke der skal gives Øxne i Halsløsning.«¹⁾ Ganske vist er dette ikke noget Bevis for, at en egentlig Rejsning har fundet Sted i disse Egne; thi som bekendt fulgte Kristian III den meget uretfærdige Fremgangsmaade over for det slagne Parti, at naar blot nogle Indbyggere i et Herred havde sluttet sig til Skipper Klement, bleve samtlige Herredets Indbyggere dømte fra Liv og Gods²⁾. Bønderne i Nørbæk kunne altsaa meget vel have forholdt sig rolige, hvorvel de maatte udlevere deres Øxne som andre for at løse deres Hals. Men selv i saa Tilfælde har Pigsgaard ikke været sikret; thi Klement selv var jo med sine Vendelboer i disse Egne paa Toget mod Randers, og vi vide, at flere nærliggende Herregaarde bleve brændte, saasom Tjele og Vinge³⁾, ligesom det fortælles, at Vendelboerne i Vester Tørslev, en Mils Vej fra Nørbæk, toge Blytaget af Kirken for at støbe Kugler deraf⁴⁾. Formodningen er derfor ogsaa for, at Besidderen af Pigsgaard enten selv har maattet slutte sig til Bøndernes Skarer eller ogsaa se Gaarden gaa op i Luer.

Hvis Christen Sommer har ejet Pigsgaard i 1534, er der ingen Tvivl om, hvilket af de to Kaar han valgte. Som mægtig Adelsmand og kort efter Landsdommer i Jylland hørte han naturligvis til Kristian III's Parti, og hans Hovedgaard Generup blev derfor ogsaa udplyndret og stukket i Brand af Vendelboerne⁵⁾. Det ligger da lige for, at ogsaa hans Gaard i Nørbæk var gaaet samme Vej. Men i Beretningen om Generups Brand nævnes der ikke et Ord om Pigsgaard. Heller ikke andensteds omtales det, at denne Gaard blev brændt, skønt vi som sagt vide god Besked om, hvorledes det gik de andre Herregaarde i Sønderlyng Herred ved denne Lejlighed. Og Kildernes Tavshed desangaaende vilde være saa meget mærkeligere, som der netop kort efter Fejden blev saa rigelig Lejlighed til at tale om Pigsgaard, da den blev Genstand for en langvarig Proces. Hvis den Gaard, som Parterne stredes om, paa den Tid kun har været en øde Brandtomt, vilde det være særdeles mærkeligt, om der ikke under hele Sagens Gang

¹⁾ Danske Mag. III, 4, 211--13 og 5, 47.

²⁾ Paludan-Müller: Grevens Fejde I, 291.

³⁾ Smstds. I, 263.

⁴⁾ Danske Atlas IV, 406.

⁵⁾ Herredags Dombog 1537, fol. 58 b.

var fremkommet en eneste Hentydning hertil. Men en saadan findes ikke, og der tales stadig om Pigsgaard og dens tilliggende Ejendom i de samme Udtryk, som almindelig anvendes om Gaarde i Drift. Vi maa da deraf drage den Slutning: Gaarden er ikke bleven brændt; den har altsaa ikke tilhørt Christen Sommer, men dens Besidder har stillet sig venskabelig over for Bønderne og formodentlig selv været Bonde.

Det ligger da nært at antage, at Pigsgaard paa den Tid endnu har været i Esbern Bertelsens Arvingers Eje, og at deres Skøde til Christen Sommer altsaa først er udstedt efter 1534. Og dette bliver end mere rimeligt derved, at den Protest, som rejses mod Gaardens Overgang til Christen Sommer, og som maa antages at være fremkommen strax efter Handelens Afslutning, først naar frem til Rettertinget i 1537, saa at der bliver Tid nok til at lade Handelen og den derpaa følgende Proces ved Herredstinget foregaa efter 1534. Og maaske har det netop været som en Følge af Adelsens Sejr, at Christen Sommer fremkom med sine Fordringer paa Pigsgaard. Nu var der jo en god Lejlighed for de Adelige til at gøre sig Fordele paa de overvundne Bønders Bekostning, og vi vide om adskillige af dem, som Peder Galt og Axel Juel, at de ikke lode Lejligheden ubenyttet. Blandt andet kunde der jo nu være Anledning til en striks Undersøgelse af, om ikke Bønder i Tidens Løb vare komne i Besiddelse af adeligt Gods, og hvor dette viste sig at være Tilfældet, da at gennemføre Forbudet herimod i sin fulde Styrke. Saaledes er maaske Christen Sommer kommen i Tanker om sit fjerne Slægtskab med de gamle Pig'er og har paa den Konto set sit Snit til at hævde en Arveret til Pigsgaard, som hverken han eller hans Fader hidtil har tænkt paa. Esbernsonnerne have vel ikke været vanskelige at komme til Rette med; Bøndernes Nederlag har gjort dem fejelige, og som Indbyggere i et af de dømte Herreder havde de tilstrækkelig Brug for alle de Penge, de kunde skaffe, til at løse deres Hals. De vige for den stærkere; Tiden er ikke gunstig for dem til at gøre deres eventuelle Rettigheder gældende, og de oplade da Christen Sommer deres Ret — Panteret eller Ejendomsret — til den Gaard, som de og deres Fædre i over Hundrede Aar have beboet, og som i den Tid har baaret deres adelige Stamfaders Navn.

Men helt uden Modstand skulde dog ikke Jens Pigs Gaard

gaa ud af hans Slægts Eje. Esbern Bertelsens Sønner havde opgivet Familiens Krav, men en ny Mand træder nu frem for at forsvare dem. Han hedder *Christen Jensen i Suldrup* og var — eller blev — Herredsfoged i Hornum Herred¹⁾. I Følge vor Antagelse var det altsaa kort efter 1534, at denne Mand ved Sønderlyng Herredsting begyndte en Proces med Christen Sommer om Besiddelsen af Pigsgaard og — som vi have set — tabte Sagen. Han lod sig dog ikke afskrække af dette første Uheld, og da Kongen i 1537 rejste rundt og holdt Ting i Jylland, træffe vi ham i fuld Virksomhed for at faa Herredstingsdommen omstødt. Den 19de April var hans Sag for paa Rettertinget i Aalborg, og Herredagsdommen indeholder derom følgende:

»Vi Christian med Guds Naade udvalgt Konge til Danmark og Norge etc. gøre alle vitterligt med dette Vort aabne Brev, at Aar efter Guds Byrd mdxxxvii Torsdagen næst efter Søndagen Misericordia udi Vor egen Nærværelse i Vor Købstad Aalborg . . . var skikket for Os paa Vort Retterting *Christiern Jenssen i Suldrup*²⁾ og havde i Rette stævnet Os elskelig *Christiern Sommer til Giendrup* . . . og tiltalte ham for en Broderdel i en Gaard i Nørre Bæeg, kaldes *Pigsgaard*, som han sagde at være Byndergods og hannem ret Arving at være dertil.«

Til Støtte for sin Sag fremlagde Christen Jensen kun ét Dokument, nemlig det Tingsvidne af 1439, i hvilket 8 Mænd vidnede, at Ysick Jensen, Jens Pigs Søn, havde tilskødet sin Søster Ingeborg og hendes Mand en Broderdel i samme Gaard. Ved Hjælp af dette Dokument vilde han formodentlig bevise, at Gaarden var Bøndergods, siden den en Gang tidligere var bleven *skødet* til en Bonde, hvilken Betragtning Dommen dog ikke vil lade gælde, idet den udtrykkelig tilføjer: »Og ej for^{ne} Tingsvidne bemeldte, at det var Bøndergods.« Derimod faa vi aldeles intet at vide om, paa hvilke Slægtsforbindelser han grunder sine egne Arvekrav. Han har naturligvis været en Efterkommer af Jens Pig, siden han kan anse sig for arve-

¹⁾ Kl. Gjerding: Hellum Herreds Beskrivelse, 150.

²⁾ Kolderup-Rosenvinge (Gl. D. D. II, XIII) har læst Navnet som »Sindrups«. Han refererer Dommen efter Herredagsdombogen, i hvilken Navnet er utydelig skrevet.

berettiget til en Del af Pigsgaard; men intet af de Navne, han bærer, tyder paa, at han er af Bertel Esbernssens Slægt, og da han tilmed optræder uafhængigt af denne, ja nærmest fjendtligt imod den, tør vi maaske antage, at han nedstammer fra Ysick Jensen, hvis Slægt altsaa ogsaa gennem et kvindeligt Led maa være gaaet over i Bondestanden.

Medens Christen Jensen kun fremlægger et enkelt Dokument paa Herredagen i Aalborg, møder derimod hans Modpart Christen Sommer med en hel Række Pantebreve, Tingsvidner og Domme, af hvilke Dokumenter det ældste er fra 1436, og det yngste maa antages at være udfærdiget netop 100 Aar senere. Iblant disse findes alle de Aktstykker, hvis Aarstal Herredagsdommen uheldigvis har anset det for overflødig at meddele.

Christen Jensens Angreb paa Christen Sommer gik ud fra to Synspunkter. Han hævdede for det første, at han var arveberettiget til en Broderdel i Gaarden, og da han paastod, at Gaarden var Bøndergods, kunde hans Afstamning ikke være til Hinder for, at han blev sat i Besiddelse af sin Arvepart. Men subsidiært gjorde han gældende, at selv om han ikke kunde eje Gaarden, havde han dog Anpart i den paa samme Vilkaar som Esbern Bertelsens Arvinger, og denne Ret havde han ikke nogensinde fraskrevet sig. Det lykkedes ham dog ikke at bevise nogen af Delene, men paa den anden Side gik det ham dog noget heldigere end ved Herredstinget, idet Dommen gik ud paa, at Sagen fremdeles skulde staa aaben. Den lyder saaledes:

»Dersom for^{ne} Christen Sommer findes at være Arving til for^{ne} Gods, da bør han og hans Arvinge samme Gaard og Gods at nyde. Findes han ikke at være Arving dertil, da nyder og beholder han samme Gods til saa længe at det løses ham eller hans Arvinge af lovligen efter for^{ne} Pantebrevs Lydelse.«¹⁾

Christen Jensen sørgede nu for at faa et bedre Bevismateriale samlet, og han har brugt Tiden saa godt, at han allerede tre Uger senere, da Kongen paa sin Rundrejse var kommen til Viborg, paany kunde fremstille sig paa Tinget og

¹⁾ Dom paa Pergament med Rigens Segl i Barritskovs Arkiv 19/1 1537 og i forkortet Form indført i Herredagsdombog 1537 fol. 25.

stævne Christen Sommer for Retten. Denne Gang havde han flere »gamle Breve« med sig, om hvis Indhold vi dog ikke faa noget at vide, men som vare tilstrækkelige til at bringe Kongen og hans Mænd til et andet Resultat end forrige Gang. Denne sidste og endelige Dom lyder saaledes:

»Var skikket for Os Christen Jenssen og havde i Rette stævnet Christen Sommer og tiltalet hannem for en Gaard udi Nør Beg efter Vor Doms Lydelse, som Vi tilforn tildønt haver Christen Sommer, dog at hvis samme Christen Jenssen kunde skelligt bevise herefter med skilligen Bevisning, at han sand Medarving var til samme Gaard, hvilket han her udi Dag skelligt med gamle Breve og beviste, at han med de andre Arvinger, som havde skødt og opladt Christen Sommer hans Del og Rettighed i samme for^{ne} Gaard udi Begh, og han var Medarving med dennem og sin Del eller Rettighed ej solgt eller skødt haver. Da efter Tiltale etc. var der saa paa sagt for Rette, at efterdi samme for^{ne} Gaard udi Beg er frit Gods og er kommen til Bynder og ej er gjort noget deraf til Os eller Kronen og ej for^{ne} Christen Jenssen haver fanget Fyldest for sin Part, da bør for^{ne} Christen Jenssen at nyde og beholde samme sin Anpart i for^{ne} Gaard i Beg til saa længe Christen Sommer gør hannem Fyldeste, som han med nøjes efter hans Vilje, alt efter som hannem kan tilfalde efter hans Medarvingers Bevisning, eller give ham der Skæppe Skyld af efter andre skillige Mænds Sigelse. Og Christen Sommer at nyde og beholde den Anpart, Lod og Rettighed i for^{ne} Gaard, som de andre Medarvinger hannem ¹⁾ skøt og opladt haver, og de, som have solgt mer, end de kunde hjemle, at stande for^{ne} Christen Sommer derfor til Rette. — Datum Viborg sexta feria p. Dominicam Cantate [o: 4de Maj].« ²⁾

Efter at Christen Jensen saaledes havde faaet sin Medejendomsret til Gaarden anerkendt, er han med det samme ude af Sagaen. Hans senere Skæbne kendes ikke, og han nævnes ikke oftere i Forbindelse med Gaarden i Nørbæk. Heller ikke Christen Sommers Besiddelse af den omstridte Gaard skulde blive langvarig. Han nævnes sidste Gang 1539, da han som Landsdommer i Jylland faar Bevilling paa Taanum Birk, og

¹⁾ I Dommen staar »dennem«, hvilket maa være en Skrivefejl.

²⁾ Herredags Dombog 1537, fol. 45.

Slægten Blik.

Christen Sommer maa være død uden at efterlade sig Livsarvinger; thi hans Ejendomme gik strax over i andre Slægters Besiddelse. Generup tilfaldt hans Søsterdatter Kirsten Sandberg, gift med Albert Skeel til Hegnet. Denne gjorde den ny erhvervede Ejendom til Skeelernes Hovedsæde og opførte i Stedet for det afbrændte Generup det stolte Herresæde Fussingø¹⁾. Og paa Begsgaard træffe vi strax efter Christen Sommers Død Familien Blik.

Nogen Slægtskabsforbindelse mellem Blik'erne og Christen Sommer kan vi ikke paavise; men ellers vilde det være ret fristende gennem ham at sætte de nye Ejere i Forbindelse med Pig'erne og disse igen med den tidligere Ejer Mads Nielsen, saa at Gaarden i hele denne Tid var gaaet fra Slægt til Slægt gennem Arv og uden nogensinde at være bleven solgt til nye Mænd. Der findes nemlig opbevaret et lille Træk, som kunde tyde i den Retning. Det er en Notits i Mariager Brev Register, som nævner et »Skiftebrev, at Hostrupgaard faldt Ifr Blik til, 1452«²⁾. Som det vil erindres, kom vi tidligere til det Resultat, at Mads Nielsen havde ejet Hastrupgaard; vi se den nu i Aaret 1452 *ved Arv* gaa over til Familien Blik. Hans anden Gaard, Beeg, vides ogsaa senere at være kommen i samme Families Besiddelse; det kan naturligvis være et rent Tilfælde, men den Tanke paatrænger sig dog, om ikke ogsaa den ved Arv er overgaaet til sine nye Ejere. I saa Fald bliver der en Slægtskabslinie mellem Mads Nielsen, Pig'erne, Christen Sommer og Blik'erne. Hundrede Aar senere ejede endnu Anders Blik til Beg en Gaard i Hastrup. Denne turde da være et Vidnesbyrd om den gamle Forbindelse mellem de to Herregaarde, en Levning fra den Tid, da de havde fælles Ejere.

Allerede inden Blik'erne kom i Besiddelse af Adelsgaarden i Nørbæk, var deres Navn bleven bragt i Forbindelse med Byen ad en anden Vej. Der omtales nemlig i Aarhundredets første Halvdel en Præst i Nørbæk ved Navn Peder Bleg, hvilket almindelig antages for kun at være en anden Skrive-

¹⁾ Skeel: Optegnelser om Familien Skeel, S. 67.

²⁾ M. Br. Reg. G. 22.

maade af Navnet Blik¹⁾. Hr. Peder Bleg havde i Aarene 1512—14 været Præst til Vrov og Resen i Fjends Herred. Han nævnes som Præst i Beg i Aaret 1517 og sidste Gang 1537²⁾. I sine sidste Leveaar har han altsaa nok været Præst i Nørbæk, samtidig med at hans Slægtning Iver Blik ejede og beboede Hovedgaarden sammesteds. Det er ganske vist et mærkeligt Træf, at to Mænd af samme Adelslægt tilfældig og uafhængig af hinanden kom til at bosætte sig i en saadan lille Landsby som Nørbæk. Men da Præsten kom først, kan man ikke antage, at Familieskabet har spillet nogen Rolle ved denne Lejlighed. Havde derimod det omvendte været Tilfældet, vilde det jo ligge nær at formode, at det var Herremanden, som havde skaffet sin gejstlige Broder eller Fætter Præstekaldet i Byen ved første indtrædende Vakance.

Iver Blik til Beeg, den første af den nye Slægt, som vi træffe som Ejer af Nørbækgaard, var en Søn af Anders Blik til Nystrup i Thy³⁾. Han var en Broder til den bekendte Mikkel Blik, en af Kristian II's bedste Tilhængere og en af Hovedlederne i Grevens Fejde, og det er netop i et Brev, som melder dennes Død, at Iver Blik omtales første Gang. Denne lille Skrivelse lyder saaledes:

»Jeg Jep Fris, Hr. Tyge Krabbes Kjøgemester, gjør vitterligt og kjendes med dette mit aabne, beseglede Brev [at] have anammet og undfanget en Kyrads af ærlig, velbyrdig Mand og strenge Ridder, Hr. Oluf Rosenkrants til Vallof, hvilket Harnisk og Kyrads arveligen tilfaldet er *Iver Blick* i Jylland efter hans døde Broder Mikkel Blick, hvis Sjæl Gud naade. Til Vidnesbyrd trykker jeg mit Signet neden for dette mit Brev, skrevet i Kjøbenhavn Fredagen næst efter Vor Frue Dag nativitatis [o: 10de September] 1540.«

¹⁾ Saaledes Adelsaarb. og Dipl. Viberg. — Der kendes ogsaa andre gejstlige af Navnet Blik, saaledes en Jens Blich, Præst i Jelling 1418, og en Jens Blich, Kannik i Viborg 1442. (Thestrup: Relation om Tingene og Tingstederne.)

²⁾ Dipl. Viberg 140 og 210. Førstnævnte Sted faa vi tillige den Oplysning, at Sønderbæk paa den Tid var et eget Sognekald; thi i Brevet nævnes »Peder Lawrissen, Præst til Sønderbeggs Kirke«.

³⁾ Slægtens fuldstændige Stamtavle med Afbildning af dens Vaaben (en halv sort Enhjørning i Sølv Felt) findes i Danmarks Adels Aarbog 1888, hvortil her en Gang for alle henvises.

I Seglet under Brevet ses Frisernes Vaaben, tre Egern ¹⁾.

Tre Aar senere nævnes *Iffuer Blich* i Beeg i en Skatteleste over Adelen i Jylland, der i 1543 havde lovet Kong Kristian III den 20de Penge af deres Gods. Iver Blik findes i denne Fortegnelse opført for 29¹/₂ Mark (omtrent 10 Daler). Ved at sammenholde denne Sum med de samtidige Ansættelser for de andre jyske Adelsmænd, faa vi et omtrentligt Skøn om hans økonomiske Vilkaar. Dette bekræfter, hvad man paa Forhaand kunde vide, at Gaarden Beeg ikke har været nogen stor Ejendom. Af de 232 Adelsmænd, som opregnes, ere de to Trediedele ansatte højere end Iver Blik, og kun en Trediedel lig med ham eller lavere. Den mest velhavende var efter denne Liste Frands Banner til Kokkedal, der er ansat for 900 Dl., den fattigste Klavs Sested i Ribe Stift, der sættes til 1¹/₂ Mark (= ¹/₂ Daler). ²⁾

Iver Blik var gift med en Datter af Povl Børialsen i Romlund (o: Gaarden Lund i Roum Sogn), en Selvejerbonde i Rinds Herred, som af Kong Hans var bleven forlenet med adeligt Skjold og Hjælm. Da Povl Børialsen var død, opstod der Strid mellem hans Arvinger; thi i 1545 stævnedes Iver Blik i Beeg sine to Svogre Anders og Niels Povlsen »for nogen Arv, de holde hannem for paa hans Hustrus Vegne efter hendes Fader og Moder, at møde i Randers, naar kgl. Mjt. did kommer.« ³⁾

Efter den Tid nævnes Iver Blik ikke mere, og Beeg gik i Arv til hans Søn *Anders Blik*. Denne nævnes i et Tingsvidne af Sønderlyng Herredsting d. 21de Maj 1555, i hvilket der meddeles, at ærlig og velbyrdig Svend *Anders Blich* fik et Vidne om »at før end de skiftede Toss Kjær vesten til Nørbeg, da blev Vester Kielde undtagen, saa den skulde være hver Mands i Byen, som den var tilforn.« ⁴⁾ Disse Navne »Toss Kjær« og »Vester Kjælde« tæt vest for Nørbæk ere endnu vel kendte af alle i Byen. Da Anders Blik i Vidnet

¹⁾ Dette Brev er fremdraget af Dr. Heise i hans Artikel om Mikkel Blik i »Biografisk Lexikon«. Dr. Heise kalder her Broderen »Iver B. til Nørbæk«. Det er jo ogsaa muligt, at han allerede paa den Tid har ejet Beg, skønt det ikke udtrykkelig siges i Brevet.

²⁾ Krag: Christian III's Historie II, 165. — Klavs Sehested havde dog vistnok betydeligt Gods syd for Grænsen.

³⁾ Danske Mag. IV, I, 55.

⁴⁾ Dipl. Viberg 313.

kaldes for »Svend«, har han formodentlig paa den Tid været ugift ¹⁾). Senere giftede han sig med Mette Kruse, en Datter af Enevold Kruse til Vingegaard og Anne Roed. Hendes Bedsteforældre paa mødrene Side var Thomas Roed til Vaarst og Ane Johansdatter (Vognsen), efter hvis Død Anders Blik arvede en Del af det Gods, som havde tilhørt den da fuld­stændig uddøde Familie Roed. Dette blev nemlig ved Søkende­skifte i Randers d. 15de Oktober 1566 delt mellem Familierne Kruse og Høg, og Enevold Kruse og Anders Blik, der repræ­ senterede den ene Gruppe af Arvingerne, fik tilsammen 8 Gaarde, 2 Bol og 5 Ørte Korn i Vaarstgaard, det hele liggende spredt i Himmerland og Vendsyssel ²⁾).

Imidlertid var ogsaa hans Morbroder Niels Povlsen Børialsen død, og Anders Blik arvede efter ham Gaarden Havgaard i Rinds Herred. Allerede 1563 havde han tilskiftet sig Kronens Rettighed i denne ³⁾), men havde dog senere forskellige Vanske­ligheder ved at faa sin Ejendomsret til Gaarden anerkendt, og først i 1569 gik Sagen endelig i Orden. Da det Brev, hvori denne Sag omtales, tillige giver Oplysning om flere her hen hørende Forhold, ville vi meddele det i sin Helhed:

»Vi Frederich etc. gøre alle vitterligt, at Os elskelig Anders Blick, Vor Mand og Tjener, haver ladet berette for Os, hvor­ledes hans Morbroder Niels Pouelssen haver købt en Bonde­gaard, kaldet Hauffgaard, med et øde Gaardsted, som hedder Palsgaard, af Morten Hegelund, Borger i Viborg, hvilken Gaard og Gaardsted for^{ne} Anders Blick siden med hans Med­arvinger haver arvet efter Niels Pouelssen hans Morbroder, og mener for^{ne} Anders Blick, at det Skøde, for^{ne} hans Morbroder Niels Pouelssen af Morten Hegelund bekommet haver, ikke kan blive ved Magt, for det er ikke sket med Vor Tilladelse, men er imod Reccessen, hvor udi formeldes, at fri Mand ikke maa købe med ufri Mand, hvorfor for^{ne} Anders Blick under-

¹⁾ Rigtigheden af denne Slutning bestrides af Arkivsekretær Thiset, Jyske Saml. 2. R. I, 173—4. Dog forekommer der utvivlsomme Exempler paa, at »Svend« bruges som Modsætning til gift Mand, f. Ex. et Brev af ¹/₃ 1501, hvori en Margrete Limbeksdatter udsteder Vidnesbyrd om, hvorledes en Mand opførte sig »uti syn swene tidh, tha han tientæ myn kiære hosbondhe fornede her Johan Frille, och sidhen han gyffth mand och besyendhe bleff i Falsther.« (Brevet i svenske Rigsarkiv. Efter velvillig Meddelelse af Hr. Arkivassistent William Christensen.)

²⁾ Top. Saml. p. Perg., Fleskum H. Nr. 32. Jyske Saml. 2. R., 3. B., 452 ff.

³⁾ Kronens Skoder I, 94.

danigst er begærende, at Vi naadigst ville unde ham alene og hans Arvinge Vor Stadfæstelse paa forn^{ne} Skøde og Køb: Da efterdi Vi nogen Tid siden forleden haver for Vederlag undt forn^{ne} Anders Blick Vor og Kronens Anpart, Ret og Rettighed i forn^{ne} Hauffgaardt, have Vi nu af Vor synderlige Gunst og Naade bevilget, samtykt og stadfæst og nu med dette Vort aabne Brev bevilge, samtykke og stadfæste forn^{ne} Køb udi saa Maade, at forn^{ne} Anders Blik og hans Arvinge maa have, nyde, bruge og beholde forn^{ne} Hauffgaard med forn^{ne} Ødegaards Sted Palsgaard for arvelig Ejendom, saa frit som andre af Adelen have deres Arvegods her udi Riget. Dog skal forskrevne Anders Blik give og fornøje hans Medarvinge deres Anpart af de Penge, forskrevne Niels Pouelssen købte forn^{ne} Gaard og Gaardsted fore, og derover af dennem ikke besværes, cum inhibitione solita. Datum Hafniæ d. 25. April 1569.«¹⁾

Efter den Tid begyndte Anders Blik at skrive sig »til Havgaard«, men han synes dog vedblivende at have boet paa Nørhækgaard, og forskellige Aktstykker vidne om hans Deltagelse i den lille Bys Anliggender. Vi have tidligere nævnt det Tingsvidne, han begærede optaget angaaende Udskiftningen af »Toss Kær«. Et andet lignende fra 1567, som viser os Herremanden optrædende lige over for Byens Præst, lyder saaledes:

»Jens Skønning i Hvidinge, Foged til Sønderløngs Herredsting, Just Michelssen i Hammershøj og Per Christensen i Aarup, evindelig med Gud. Aar efter Guds Byrd mdlxvii Tirsdagen næst efter Guds Legems Dag [o: 3die Juni] paa Sønderløngs Herredsting var skikket ærlig og velbyrdig Mand Anders Blick til Begh; han æsked, bedes og fik et fuldt Tingsvidne af 8 Dannemænd, som er , hvilke forn^{ne} 8 Danne-mænd dér alle vonde med oprakte Fingre, at de saa og hørte, forn^{ne} Anders Blick han stod her i Dag for Tings Dom og adspurgte Hr. Rasmus Skønning i Beg, om han kendtes ved den Ager for Ejendom, som hans Huse paastande vesten Kirken, som Christen Degn og Povl Skræder udi boede. Da svarede Hr. Rasmus og sagde, han kendtes ved samme forn^{ne} Jord for Kirkens Gaards Jord som ved andet hans Præstegaards Jord i Marken og i Gaaden. Og stod Hr. Rasmus og Anders Blick her i Dag til Vedermaalsting med hverandre, der samme Vinde gik.«²⁾

¹⁾ Jydske Reg. 10, 43 (smign. 10, 30 b) (Rigsark.).

²⁾ Viborg Stifts Arkiv, Sønderlyng H., Nørhæk Kald Nr. 7 (Provinsark. i Viborg). Udtog i »Jyske Samlinger« X, 27 f.

I Slutningen af sit Liv foretog Anders Blik en større Ejendomshandel, der tilsigtede at samle Godset omkring hans Hovedgaard. Den 16de Marts 1580 sluttede han nemlig et Magelæg med Kongen, ved hvilket han fik 5 Gaarde og 5 Gadehuse i Nørbæk, der altsaa hidtil havde været Krongods, imod at afstaa en Del Strøgods i forskellige Egne af Jylland, deriblandt en Gaard i Hastrup og en Del af det Gods, han havde arvet efter Thomas Roed¹⁾. Efter den Tid nævnes han endnu nogle Gange i Aaret 1584, først i et Par Tingsvidner angaaende Sognepræsten Rasmus Skjønings Gaard i Nørbæk, om hvis Jordtilliggende der var Stridigheder, og i hvilke det bemærkes, at Anders Blik og alle Byens Mænd vare blevne stævnedes til Tinget²⁾; sidste Gang i et Reberbrev af 3die Juni 1584, i hvilket det omstændelig berettes, hvorledes udvalgte Mænd havde rebdraget Nørbæk Bys Enge og Kær. Brevet slutter saaledes: »Og begyndte de først paa *Anders Blechis* Gaard og siden ret omkring Byen, efter som de boede til, og rebode de hver til efter deres Jortal (?), som det sig burde efter Loven.«³⁾ Det fremgaar heraf, at Anders Bliks Enge ikke bleve undtagne fra Røbningen; Hovedgaardens Ejendom har altsaa ikke dannet en for sig afsondret Enhed, saaledes som det i Reglen var Tilfældet med Adelsgaardene⁴⁾, men har ligget i Markfællesskab med de andre Bymænds.

Hvornaar Anders Blik døde, er ubekendt. Han blev begravet i Nørbæk Kirke, hvor der ogsaa indrettedes Begravelse til hans Hustru Mette Kruse. Denne sidste blev dog ikke benyttet; thi Mette Kruse blev begravet i Bjerregrav Kirke i Rinds Herred og er da formodentlig død paa Havgaard⁵⁾.

Anders Blik efterlod sig tre Børn. En Datter Abel »til Havgaard og Beg« blev gift med Niels Krag til Kællingbjerg og træffes ikke senere i Forbindelse med Fædrenegaarden. En anden Datter Maren blev gift med Jens Vognsen til Stenshede; baade hun og hendes Mand ligge begravede i Nørbæk Kirke, ligesom deres Søn Enevold Vognsen er begravet i Sønderbæk Kirke; de maa altsaa utvivlsomt i nogen Tid have

¹⁾ Kronens Skøder I, 227.

²⁾ Nørbæk Kald Nr. 8.

³⁾ Nørbæk Kald Nr. 9.

⁴⁾ P. Hansen: Det danske Landbrugs Historie, S. 9.

⁵⁾ Klevenfeldts Stamtavler (Rigsark.) og Sønderlyng H. A. 1, Nr. 2.

beboet Nørbæk- eller Sønderbækgaard, uden at dog noget bestemt kan oplyses derom; men der forløber ogsaa efter Anders Bliks Tid 40 Aar, inden Gaarden nævnes paany, saa der er rigelig Plads til dem i dette Tidsrum. Endelig havde Anders Blik Sønnen Kristoffer, der blev Ejer baade af Nørbækgaard og Sønderbækgaard; denne sidste nævnes først paa hans Tid, og om dens Fremkomst er intet bekendt. Vi vide altsaa ikke, om det er en ældre Adelsgaard, der nu var kommen i Familien Bliks Besiddelse, eller om det ikke snarere var en Aflægger fra Nørbækgaard, der først opstod paa denne Tid. Havgaard i Rinds Herred nævnes ikke efter Anders Bliks Tid som denne Families Ejendom.

Kristoffer Blik omtales første Gang 1624, altsaa 40 Aar efter, at vi sidste Gang høre Tale om hans Fader¹⁾. I denne lange Mellemtid høre vi intet om Blik'erne paa Nørbækgaard, men derimod træffe vi pludselig i Dronningborg Lens Regnskab for 1611 en Selvejrbonde Niels Blik i Nørbæk. Vi vove dog ikke at sætte ham i nogen Forbindelse med de adelige Blik'er; thi hans Optræden i Lensregnskabet gør nærmest Indtryk af at være en Fejltagelse. Han nævnes nemlig kun denne ene Gang, medens de aarlige Skattemandtaller ellers baade før og senere stereotypet gentage Navnene paa de andre tre Mænd, som paa den Tid vare de eneste Selvejere i Sønderlyng Herred: 2 i Hvidding og 1 i Ørum.

1624 skrives Kristoffer Blik »til Sønderbeeg«, Aaret efter »til Nørbegsgaard«, og med disse Titler vedbliver han at vexe hele sit Liv. I Virkeligheden har han ejet begge Gaardene, skønt Ejendomsforholdene netop i hans Levetid se noget udviklede ud. Der optræder nemlig jævnsides med ham forskellige andre Adelspersoner, der ligeledes skrive sig »til« de samme to Gaarde. Imidlertid er det ingenlunde givet, at fordi en Adelsmand skriver sig »til Beeg«, han saa har ejet Hovedgaarden i Nørbeg. Hvis han blot har haft Pant i den eller har ejet en Brøkdæl af Gaarden, vil han i Mangel af bedre skrive sig »til« denne Gaard, og det samme Tilfælde kan indtræffe, hvis han ejer eller beboer en Bondegaard i samme

¹⁾ Viborg Landstings Skøde- og Pantebog, i hvilken han hyppigst forekommer, begynder først med dette Aar. Men ogsaa andre Steder omtales han jævnligt efter 1624, aldrig før.

Landsby. Vi maa derfor med Forsigtighed undersøge, hvad Adkomst en saadan Adelsmand har til sin Titel.

Den første, vi træffe jævnsides med Kristoffer Blik i Beg, er *Peder Munk* af den Slægt, der førte en Vinranke i Skjoldet. Han nævnes i 1623 som Ejer af Havgaard, da han optraadte for Viborg Landsting i en Sag mod Christen Harboe til Vester Huolris, der klagede over Bonden Jens Andersen i Palsgaard, en af Peder Munks Fæstere, som ikke vilde betale sin Korn-tiende til Bjerregrav Kirke. Peder Munk søgte at faa Bonden frikendt ved at anføre, at han heller ikke selv i flere Aar havde faaet nogen Korntiende af Palsgaard, men Dommen gik ham dog imod¹⁾. Aaret efter tilskødede Peder Munk Fru Kirstine Juel til Kjærsholm sin Gaard Havgaard tilligemed dens tilliggende Gods, nemlig Knold Eng norden for Bjerregrav Vad, Gaardene Nafndrup og Palsgaard, Nafndrup Mølle, Halvparten i 3 Fdkr. Jord paa Nafndrup Mark og 2 Huse²⁾. At han altsaa har ejet Havgaard, er sikkert nok, og da denne Gaard jo en Tid lang havde haft samme Ejer som Nørbækgaard, kan man ikke benægte Muligheden af en Forbindelse mellem ham og Familien Blik. Og i Skødet til Kirstine Juel i 1624 skrives Peder Munk netop »til Begh«.

Nu vide vi dog bestemt, at Kristoffer Blik i Aarene 1622—25 uden Afbrydelse har ejet Gaarden³⁾, men Peder Munk vedbliver alligevel i nogen Tid at skrive sig til den, endogsaa i de selvsamme Aktstykker, hvori Kristoffer Blik nævnes. Saaledes har Kristoffer Blik i et Skøde til Niels Krag til Trinderup den 25de Januar 1625 skrevet sig »til Nørbegs-gaard«; men som Vitterlighedsvidne ved samme Skøde opføres Peder Munk, der ogsaa her kalder sig »til Beg«⁴⁾. Et halvt Aar senere, den 22de Juni 1625, er han atter Vidne ved en af Kristoffer Bliks Ejendomshandler og kalder sig da »Peder Munk i Nørbeg«. Denne sidste Betegnelse indeholder maaske Fænomenets Forklaring, da den nærmest tyder paa, at han kun har ejet eller beboet en af Bøndergaardene i Byen. At han paa den Konto skrev sig »til Beg«, tyder ikke paa, at

¹⁾ Dombog 1623 B, 85 b. (Provinsark. i Viborg).

²⁾ Viborg Landstings Skøde- og Pantebog 1624 (Provinsark. i Viborg).

³⁾ Han havde bortforpagtet den, som senere skal ses.

⁴⁾ Skøde- og Pantebog.

han har ejet meget Jordegods, men dette stemmer ogsaa godt nok med, at han anden Steds omtales som en daarlig Husholder med sit Gods. Han var nemlig i 1630 bleven Værge for sin afdøde Svoger Jens Frebergs Børn; men allerede Aaret efter klage disse til Kongen over, at hvis han længere skal forestaa Værgemaalet, maa de befrygte, at han forøder deres Gods tilligemed sit eget. Som Følge heraf blev Værgemaalet frataget ham og overgivet til en anden¹⁾. I de Breve, som udgik i denne Anledning, skrives han ikke »til« nogetsomhelst, hvilket Regeringen ellers var meget nøjeregnende med i Skrivelser til Adelige, men omtales simpelthen som »Peder Munk i Vogensild«. Vi tør derfor ogsaa sikkert antage, at hans Titel »til Beg« ikke har haft megen, om overhovedet nogen reel Betydning.

Den Formodning, at han kun paa en eller anden Tid har boet paa en Bondegaard i Nørbæk, vil yderligere bestyrkes ved Sammenligning med et andet Tilfælde, der indtraf nogle Aar senere. Den 29de Jan. 1637 købte nemlig Fru *Margrethe Rantzov til Beg* af Iver Lykke til Bigum 1 Gaard i Sønderbeg, »som hun selv paabor«²⁾. Nogle Dage efter, den 4de Febr. 1637, solgte hun en Gaard i Sønderbæk, formodentlig den samme, til Hr. Oluf Parsberg, men købte samtidig af ham 3 Gaarde i Nørbeg. Derefter skrives hun »til Nørbeg«, saaledes i et Tingsvidne af Sønderlyng Herredsting den 28de Aug. 1638, hvori der vidnes, »at Fru *Margrethe Rantzau til Nørbeg* bor paa den Gaard *ibid.*, som Knud Troelsen udi boede, og var hendes købt Gaard efter Snapsting 1637«³⁾. Men den Gaard, som hun saaledes beboede og skrev sig til, var naturligvis kun en Bondegaard, da Bonden Knud Troelsen havde boet paa den før hende, og formodentlig var det en af de tre, som hun den 4de Febr. (»efter Snapsting«) 1637 havde købt af Oluf Parsberg. At hun allerede før den Tid skrev sig »til Beg« stammer da rimeligvis fra, at hun den Gang boede paa Iver Lykkes Gaard i Sønderbæk.

Men der er endnu en tredie, som søger at gøre Kristoffer Blik Rangen stridig med Hensyn til Besiddelsen af Nørbækgaard,

¹⁾ Jyske Tegnelse VIII, 322.

²⁾ Skøde- og Pantebog.

³⁾ Dronningborg Lens Reguskab C, 1637.

og hans Fordringer paa at komme i Betragtning ere noget vanskeligere at afvise end de to andres. Han har nemlig ikke blot ligesom disse skrevet sig »til Nørbeg«, men han har gjort noget langt reelere, nemlig pantsat Gaarden. Denne Mand er *Lavrids Navl* til Hedegaard. Han havde i Aaret 1610 gjort sig bemærket ved i Forening med sin Svoger Niels Krag at overfalde en Borger i Viborg, der indfandt sig i Niels Krags Gaard for at forkynde en Stævning, og tilredet ham saaledes med Hug og Slag, at han døde kort efter. Efter at denne Sag havde fundet sin Afslutning paa Kongens Retterting i Aaret 1613, tabe vi i nogle Aar Lavrids Navl af Syne, men kort efter 1620 træffe vi ham igen som Forpagter paa Nørbækgaard. At han i den Anledning skriver sig »til Nørbeg«, kan nu ikke forbavse os; men saa indtræffer det mærkelige, at han den 16de Decbr. 1624 pantsætter Gaarden til Villum Vorm i Aarhus for 154 Rdlr. Pantebrevet er lovformelig tinglæst paa Viborg Landsting, og Lavrids Navls Hustru Karen Krag samt to Borgere fra Viborg og Aarhus ere Vidner¹⁾. Nu kan man vel som Regel gaa ud fra, at en Mand ikke pantsætter andet, end hvad han selv ejer; men her maa da foreligge en Fejltagelse; thi Lavrids Navl ejede *ikke* Nørbækgaard. Rimeligst bliver det at antage, at en Unøjagtighed har indsneget sig i det stærkt sammentrængte Referat af Pantebrevet, som gives i Viborg Landstings Skøde- og Pantebog; i Virkeligheden har det vel ikke været selve Gaarden, han pantsatte, men de Ejendele paa samme, som tilhørte ham: Avling, Besætning eller Indbo.

Efter saaledes at have betragtet de kun tilsyneladende Ejere af Nørbækgaard, ville vi nu vende os til den virkelige. *Kristoffer Blik* nævnes jævnlige i Aktstykker imellem Aarene 1624 -38. Han skriver sig afvexlende til Sønderbeg og til Nørbeg, undertiden til Begsgaard, og i 1631 en enkelt Gang til *Bech*, hvilken moderne Form af Navnet her træffes for første Gang. Sønderbæksgaard har dog været hans sædvanlige Opholdssted, og vi se ham derfor ogsaa ved Køb forøge sit Bøndergods i dette Sogn, medens han derimod solgte bort af Godset i Nørbæk. Selve Hovedgaarden i Nørbæk havde han som tidligere nævnt bortforpagtet til Lavrids Navl. Denne

¹⁾ Skøde- og Pantebog.

skulde i Stedsmaal give 50 Kurant Daler og i aarlig Skyld og Landgilde 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 5 \textasciix Smør, 4 \textasciix Gæsteri, 4 Rigsdaler Penge, 2 Skovsvin, 2 Lam, 2 Gæs, 4 Høns og 6 Slettedaler i Arbejdspenge, hvilket alt skulde leveres til den 15de Septbr. (8 Dage før St. Mauritii Dag). Men Lavrids Navl kunde hverken betale Stedsmaal eller Landgilde, og da Kristoffer Blik havde haft Taalmodighed med ham i 3 Aar, og den samlede Sum, som Lavrids Navl skyldte ham, var løbet op til 171 Daler, fordrede han omsider Betaling af den hele Sum til 14 Dage før Mauritii Dag 1625. Lavrids Navl lovede at betale, og til Sikkerhed pantsatte han Kristoffer Blik al hans Rugsæd i Marken, som var 31 Skæpper Udsæd, desuden 20 Traver Rug og lige saa meget Byg og Havre af hans indhøstede Korn i Laden, samt 2 Heste, 2 gamle Øg, 2 Kvier, 6 Aaringer og 2 Føller, hvilket altsammen efter den Tids lave Priser kunde beløbe sig til 171 Daler. Da Betalingsdagen kom, kunde Lavrids Navl ikke skaffe Penge, hvorfor Kristoffer Blik fik Dom over ham paa Sønderlyng Herredsting den 8de November 1625, og allerede den 19de November blev samme Sag paakendt paa Viborg Landsting. Da Lavrids Navl vedstod, at han var Summen skyldig, var den Sag let afgjort, og der udnævntes strax to Mænd, Niels Krag til Trinderup og Niels Brun til Vammengaard, som inden 6 Uger derefter i Herredsfogdens Nærværelse skulde indvise Kristoffer Blik i det pantsatte Gods¹⁾. Et Par Maaneder efter denne Dom døde Lavrids Navl og blev begravet i Nørbæk Kirke²⁾. Han var saa forarmet og »saaledes behæftet med vidtløftig Gæld og Forord«, at hans Enke Fru Karen Krag for sig og sine Børn frasagde sig Arv og Gæld efter ham »baade over hans Grav og til Viborg Landsting«, hvor hendes skriftlige Erklæring desangaaende blev fremlagt den 25de Febr. 1626³⁾.

Kristoffer Blik er dog trods Dommen ikke gaaet haardt frem mod sin fattige Forpagters Efterladte. Enken Karen Krag, som forøvrigt var hans egen Hustrus Søskendebarn, vedblev endnu i flere Aar at bo i Nørbæk, og hun eller hendes Søn Jørgen Navl har vel altsaa overtaget Forpagtningen efter

1) Viborg Landstings Dombog B. 1625, fol. 277—78.

2) Sønderlyng Herred A. 1, Nr. 2.

3) Top. Saml. p. Papir, Endrupholm Nr. 46.

Mandens Død. Først i 1636 træffe vi en ny Maud paa Norbækgaard; det er Kristoffers Søn Ove Blik, hvem Faderen altsaa endnu i sin egen Levetid har overladt den ene af sine Gaarde.

De øvrige Steder, hvor Kristoffer Blik nævnes, faa vi kun lidet at vide om ham personlig. Han er dog jævnlig bleven brugt af Kongen til at udføre mindre Hverv i den Del af Jylland, hvor han selv havde hjemme. En Gang faar han saaledes Befaling til at aabne en Brevkiste i Bigum Kirke og deraf udtage de Kvittanser, som angik det Skarpenbergske Gods, hvilken Forretning han dog af en os ubekendt Grund und slog sig for at udføre¹⁾. En anden Gang blev det ham paalagt at gøre Indførsel hos Axel Urne til Viffertsholm for nogle Penge, denne skyldte Borgmesteren i København og Professor Bjørn Sørensen i Sorø; men heller ikke dette Ærinde viste han synderlig Lyst til at udføre, og Kongen maatte gentagne Gange minde ham derom og tilsidst true ham med, at han selv skulde staa til Rette for den Skade, som hans Forsømmelse mulig kunde foraarsage²⁾. Hyppigst forekommer dog hans Navn i Skødebogen, naar han enten selv handlede med sit Bondergods eller var Vidne ved sine Naboers Forretninger. Vi have herigennem Lejlighed til at se, hvem hans Omgangsvener vare, og træffe naturligvis mellem dem de fleste af Egnens Smaaadelsmænd. Han kom saaledes jævnlig sammen med Ejerne af Trinderup, Niels Krag og senere Bagge Gris; ligeledes med Iver Lykke til Bigum, Erik Lunov til Strandbjerggaard samt flere andre af Slægten Lunov. Vi træffe ham fremdeles paa Viffertsholm, Tjele, Viskum og Vindum Overgaard; en sjælden Gang kommer han til Randers, men i Viborg er han at træffe næsten hvert Aar i Januar Maaned i Overensstemmelse med den gamle Talemaade: »Ses vi ikke før, saa ses vi til Viborg Snapsting«.

Fra Slutningen af hans Liv haves en Opgivelse af Størrelsen paa hans samlede Gods. I en Hartkornliste over den danske Adel fra 1636 findes nemlig *Christoffer Blich i Nørbeg og Sønderbeg*, og hans Gods ansættes der til 49¹/₂ Td. Hartkorn³⁾. Han nævnes ogsaa i en tidligere Liste fra 1625; men

¹⁾ Jyske Registre 7, 357.

²⁾ Jyske Registre 8, 445—46.

³⁾ Danske Mag. V, 1, 184.

i denne er hans Gods slaact i Hartkorn med forskellige andre Adelspersoners, som i Forening med ham skulde stille en Hest i Rostjeneste, og den giver os saaledes ingen Oplysning¹⁾.

I 1638 nævnes Kristoffer Blik for sidste Gang, og i 1647 vides han at være død, idet Sognepræsten i dette Aar nævner ham imellem de Adelspersoner, der laa begravede i Sønderbæk Kirke. Naar han endnu i 1655 opføres i et Mandtal over Adelen i Danmark og Norge²⁾, viser dette altsaa kun, at denne Liste ikke er paalidelig. Hans Hustru var Inger Krag, Datter af Erik Krag til Kællingbjerg³⁾.

Kristoffer Blik efterlod sig tre Sønner: *Ove, Erik* og *Enevold*, og to Døtre: *Maren* og *Anne*. Ove har formodentlig været den ældste af Brødrene, da han fremtræder tidligst; allerede 1629 har han underskrevet som Vitterlighedsvidne ved en af hans Faders Ejendomshandler, ligesaa i 1633, og i 1636 skrives han til Nørbegsgaard. Efter Faderens Død er det ogsaa ham, der optræder som Familiens Overhoved; men kort efter at han havde overtaget denne Værdighed, maatte han rigtignok opleve den store Tort at se et Medlem af Familien aabenlyst trodse hans Myndighed. Hans Søster Maren havde nemlig sat sig i Hovedet, at hun vilde gifte sig med en ufri Mand, Bonden Søren Nielsen i Faarup. Ove Blik satte sig i højeste Grad imod dette Parti, og da han ikke blot var hendes Broder, men tillige hendes Værge, havde han det ogsaa i sin Magt at forhindre det. Men Jomfru Maren lod sig ikke afskrække; hun gik lige til Kongen med sit lille Anliggende, og hun gik ikke forgæves; thi den 31te Jan. 1647 udfærdiges fra Kancelliet Tilladelse for hende til at ægte sin ufri Bonde⁴⁾. Hun har ikke tøvet længe med at benytte Tilladelsen; thi et halvt Aar efter meddeler Ove Blik, at hans Søster »Maren Christoffersdatter« (han anser hende formodentlig ikke længere værdig til at bære det adelige Familienavn) imod hans Villie og Samtykke har ægtet en ufri Mand, hvorfor han begærer at

1) Danske Mag. V, 1, 173.

2) Suhms Samlinger 2, II, 152

3) Danske Samlinger 2. Række, 3. Bd, 137 Note.

4) J. R. 10, 429. — Hun kaldes her »Jomfru Maria Blich«; men som bekendt blev der ikke paa den Tid gjort Adskillelse mellem Navnene Maren og Marie, f. Ex. Maren eller Marie Grubbe, Maren Mølle og Maren Kær ved Mariager, opnævnte efter Jomfru Marie etc.

blive fritaget for hendes Værgemaal. I Henhold til denne Begæring udgik der den 23de August 1647 Befaling til Axel Urne og Kristoffer Bilde om at være tilstede, naar Ove Blik leverede Værgemaal et fra sig til sin Søster. Slægtens Vrede var ikke den eneste Straf, der ramte Maren Blik, fordi hun fulgte sit Hjertes Røst. To Aar efter se vi Søren Nielsen i Faarup og hans Hustru udbyde til Salg paa Viborg Landsting »alt det Gods, som hende arvelig er tilfalden i Nørbog efter hendes salig Fader Kristoffer Blik, om nogen af hendes Slægt og Venner inden Lands eller uden Lands eller nogen anden Adelsmand det vil købe«¹⁾. Dette minder os om et andet Offer, hun bragte: Ufri Mand maatte ikke eje adeligt Jordegods. — Det glæder os imidlertid at kunne oplyse, at Maren Blik ikke ganske har skænket sin Haand til en uværdig. At Søren Nielsen har været en mer end almindelig fremragende Bonde, tør man slutte af den Omstændighed, at han senere blev Herredsfoged i Nørhald Herred. Han forekommer jævnlig som saadan i Viborg Landstings Justitsprotokoller i Aarene mellem 1663 og 1669.

Om den anden Datter Anne er ikke meget at sige. Klevenfeldt anfører ved hendes Navn paa Stamtavlen den lakoniske Tilføjelse: »Blev besøvet«. Trods dette hendes Uheld er hun dog bleven gift, og gift med en Adelsmand; men allerede som ung maa hun være død; thi i en Indberetning fra Præsten Jesper Pedersen i Nørbog til Biskop Rosenberg i Viborg fra Aar 1647 anføres mellem de Adelspersoner, der ere begravede i Sønderbæk Kirke, ogsaa »Velb. S. Frue Anne Blik, født i Nørbog«, og denne Frue kan ikke være nogen anden end Kristoffer Bliks Datter Anne²⁾.

I den samme Indberetning faa vi at vide, hvorledes Faderens Gods var bleven delt mellem Sønerne. Ove Blik ejede alene Nørbækgaard, medens de to andre Sønner Erik og Enevold i Forening besad Sønderbækgaard. En ny Indberetning i 1651 supplerer denne Meddelelse ved at oplyse, at Ove Blik foruden sin Hovedgaard ejede 5 hele Gaarde og 1 Bol i Nørbæk og 2 Gaarde i Sønderbæk. Derimod omtales intet Bøndergods som henhørende under Sønderbækgaard³⁾.

1) Skøde- og Pantebog, fol. 27.

2) Sønderlyng H. A. 1, Nr. 2.

3) Smstds. Nr. 4.

I 1648 nævnes Ove Blik i Fortegnelsen over de Adelsmænd, som bleve indbudte til at overvære Kristian IV's Begravelse og Frederik III's Kroning¹⁾. Han nævnes her mellem Ægtmændene og har altsaa paa den Tid været gift. Hans Hustru var Anne Iversdatter Dyre til Hvidbjerggaard. Erik Blik opføres i samme Fortegnelse under Rubrikken »Enkemænd og unge Karle«; men senere blev han gift med Inger Knuds-datter af Tredie. Enevold Blik nævnes ikke i Listen; han vedkommer os ogsaa mindre her, thi allerede 1649 tilskødede han sin Broder Erik sin Part i Sønderbæk Hovedgaard og forsvinder derefter fra Eggen. To Aar senere købte han Strandbjerggaard i Skodborg Herred.

Af de to andre Brødre, som derefter begge i nogen Tid besad de fædrene Gaarde, vedblev Ove at være den mest fremtrædende. Han fik Titel af »Oberst«, medens Erik var »Kaptejn«. Ove blev hvert Øjeblik betroet offentlige Tillidshverv der i Eggen, saasom at være Skiftekommissær, at gøre Indførsel, at paadømme Stridigheder og lignende, medens Erik kun en enkelt Gang blev betroet til sligt. Ligeledes synes Ove at have været ret velstaaende. Allerede i 1646 havde han i Forening med sin Svoger Clavs Dyre og sin Svigerfader Iver Dyre 3105 Daler til Gode hos Jomfru Johanne Lykke til Hvidstedgaard. Senere gik han to Gauge i Borgen for sin Broder Enevold og havde derfor begge Gauge Strandbjerggaard i Pant, og ligeledes tilpantede han sig Ved flere andre Lejligheder Gods til betydelig Værdi. I 1653 forbedrede han sin Gaard ved et Mageskifte med Præsten Jesper Pedersen, der fik to Agre paa »Salsbjerg« syd for Præstegaarden mod at afstaa to Agre paa »Nørtofte« ved Hovedgaarden²⁾.

Erik Bliks Pengehandler ere derimod altid af den modsatte Slags. Han maa jævnlig selv laane Penge, og Sønderbøgsgaard maa da hver Gang gøre Tjeneste som Pant. Saaledes pantsatte han den i 1651 til Berthe Fris til Fusingø, Hr. Albert Skels Enke, for 100 Daler, 1653 til Peder Lange for 200 Rdlr. og atter 1654 for 300 Rdlr. Man ser af de voxende Tal, hvorledes det gik mere og mere tilbage for ham.

Og snart kom nu det Tidspunkt, da begge Brødrene enedes

¹⁾ Sællandske Tegnelser XXXI, 23 b.

²⁾ J. R. 12, 259 b, og »Nørbæk Kald« Nr. 10.

om at forlade deres fædrene Gaarde og som allerede tidligere Enevold at søge til vestligere Egne. For Erik Bliks Vedkommende er dette Skridt forstaaeligt: han kunde formodentlig ikke længere holde sig ved Gaarden. Om en lignende Nødvendighed for Oves Vedkommende foreligger der intet Vidnesbyrd; men man maa dog næsten tro, at han ikke uden tvingende Grunde gav Slip paa den Gaard, der i over 100 Aar var gaaet i Arv i hans Slægt fra Fader til Søn. Slægten Blik og Nørbækgaard vare blevne saaledes knyttede til hinanden, at det føles som en Tilbagegang for dem begge, naar de maa skilles. Saaledes var det i Virkeligheden ogsaa; baade Slægten og Gaarden havde udspillet sin Rolle, og kort efter Adskillelsen var det forbi med dem begge.

Den 23de Januar 1657 solgte Ove Blik sin Hovedgaard Nørbegsgaard til *Erik Grubbe* paa Tjele. I Skødet er Gaarden skyldsæt for 12 Sk. Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, 5 \mathring{a} og 4 \mathring{z} Smør, 3 Svin, 3 Lam, 3 Gæs, 4 Høns og 14 Rdlr. Gæsteri. Desuden medfulgte 1 Gaard, som var lagt under Hovedgaarden, 5 Bøndergaarde, 1 Bol og 8 Gadehuse i Nørbæk, 5 Gaarde og 4 Gadehuse i Sønderbæk samt Pigs Lund i Hviding¹⁾. Man ser, at det endnu var en betydelig Ejendom, som blev solgt. — I de samme Dage solgte Erik Blik sin Hovedgaard til Klavs Dyre til Sindinggaard. Hans Skøde er mere beskedent; det lyder kun paa »en Gaard i Sønderlyng Herred, Sønderbeg Sogn, som han selv tilforn har beboet«²⁾.

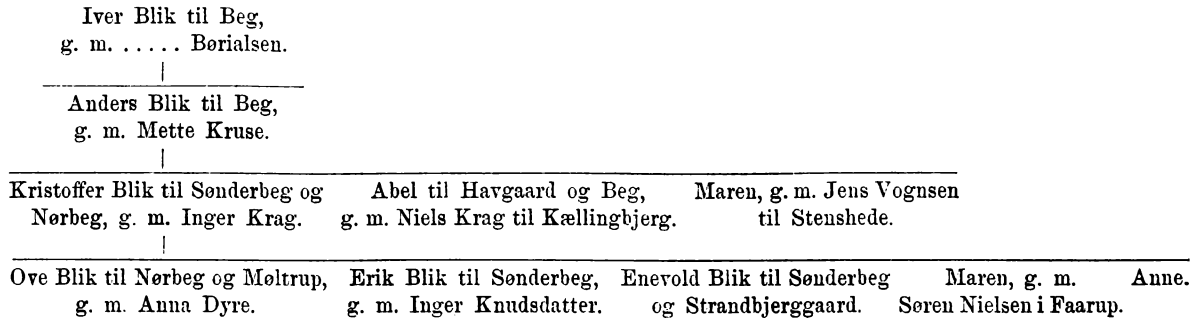
Ove Blik købte faa Dage efter Gaarden Møltrup i Timring Sogn, Ulvborg Herred, hvor han tilbragte sine sidste Leveaar. Efter hans Død søgte og fik hans Enke Anna Dyre Eftergivelse af Skatterestancer fra Godset, hvilket tyder paa, at deres Kaar ikke have været blide paa deres nye Opholdssted. Erik Blik blev derimod aldrig senere Ejer af nogen Hovedgaard; han tilbragte sine sidste Leveaar i stor Fattigdom paa sin Hustru Inger Knudsdatters Fødegård Tredie i Bølling Herred. Inger Knudsdatter overlevede ham og døde i en høj Alder i Lem Døgnbolig som den sidste af den gamle Adelslægt fra Tredie. Ove Blik efterlod sig flere Døtre, men hans eneste Søn Iver var død som ung. Erik Bliks Ægteskab var barnløst, og kun

1) Skøde- og Pantebog.

2) Smstds.

den tredje Broder Enevold efterlod sig en Søn som Arving til det gamle Navn. Denne Søn, Iver Blik til Strandbjerggaard, døde ugift og var saaledes Slægtens sidste Mand.

Stamtavle over Familien Blik til Nørbækgaard.

Nørbækgaards sidste Dage.

Hvad der end kan have bevæget Brødrene Blik til at sælge deres fædrene Gaarde netop paa dette Tidspunkt, i Begyndelsen af 1657, maa det tilstaas, at de slap dem i en heldig Tid. Nogle faa Maaneder senere vilde de have været omtrent værdiløse; thi i November Maaned samme Aar kom det svenske Indfald, som i Forbindelse med de efterfølgende Brandenborgeres og Polakkers Plyndringer nedstyrkede Landet i den dybeste Armod og forvandlede store Partier af Jylland til en Ørken. Og for Adelen efterfulgtes dette materielle Knæk af det paafølgende sociale. Den 10de Januar 1661 udstedtes Suverænetetsakten, der blev underskrevet af hele Danmarks Adel, saaledes ogsaa af Ove og Erik Blik, Erik Grubbe og Clavs Dyre. Ved den havde den danske Adel i Virkeligheden underskrevet sin egen Dødsdom, og det er bekendt, hvorledes nu den ene Adelsslægt efter den anden med rivende Fart gik til Grunde. Saaledes gik det ogsaa med de Navne, vi her beskæftige os med: Inden Aarhundredets Udgang laa den sidste af Slægten Blik i sin Grav, og 1707 blev den sidste Mand af Navnet Dyre ihjelstukken i et Slagsmaal i Viborg. Den ny Tid og de nye Statsformer havde ingen Brug for disse Skud af Middelalderens Sværdadel. Ligesom allerede Reformationen og Kristian III's Statskup havde undergravet deres gamle Stilling, saaledes berøvede nu den enevældige Regeringsform dem fuldstændig Lys og Luft, og Lenstidens sidste Levninger visnede hen.

Med den gamle Adel sank ogsaa de gamle Adelsgaarde hen i Glemsel og Forfald. Nu gjaldt det om at samle store Mængder af Jordegods; thi kun Ejere af mindst 200 Tdr. Hartkorn nøde de adelige Privilegier. Hvem brød sig saa om at sidde som Herremand paa en Ejendom som Nørbækgaard med sine 16 Tdr. Hartkorn! Disse gamle, smaa Sædegaarde bleve derfor rundt omkring slaaede sammen og gik ind under den nye Adels store og samlede Godser. Nørbækgaards Historie bliver derfor fra nu af ikke længere ensbetydende med dens Ejeres Historie; thi for dem var den kun en lille Del af det hele, ikke som i Blik'ernes Tid deres Hovedejendom, deres Opholdssted, Herregaarden, hvorfra de regerede over deres Fæstere og hoverigørende Bønder; nu blev den selv fæstet

bort, og ufri Høvbønder dyrkede dens Marker og boede i dens adelige Stuer.

Da Erik Grubbe købte Nørbækgaard, ejede han allerede 4 andre Herregaarde, nemlig Gammelgaard paa Lolland, Tjele, Vingegaard og Trinderup i Jylland, hvilke tilsammen med deres tilliggende Bøndergods udgjorde over 800 Tdr. Hartkorn. Han boede selv paa Tjele, og Nørbækgaard var i hans første Aar formodentlig fæstet bort. En lignende Skæbne havde Sønderbækgaard. Dens Ejer Klavs Dyre residerede paa sin anden Ejendom Sindinggaard, og Sønderbækgaard nævnes i hans Tid kun en enkelt Gang, da han var nødt til at pantsætte den for Gæld. Snart gik den over i ufri Hænder, og allerede 1679 nævnes »Anders Jensen i Rødding, Selvejer til Sønderbegs Hovedgaard«. Nu er dens Spor ganske forsvundne; kun Navnet Hovgaard, som endnu er knyttet til en af Bøndergaardene i Sønderbæk, tør maaske betragtes som den sidste Rest af en adelig Fortid.

Nørbækgaard skulde derimod opleve endnu en Gang at se Adelsfolk holde Hus indenfor sine Mure og det tilmed et saa velbekendt Ægtepar som Marie Grubbe fra Tjele og hendes anden Mand Palle Dyre. Ved deres Ægteskab, en halv Snes Aar efter Suverænetetens Indførelse, overlod Erik Grubbe sin nye Svigersøn Gaardene Nørbækgaard og Trinderup som Medgift, og efter 1674 skriver Palle Dyre sig stadig til en af disse Gaarde, som oftest til Trinderup. En Tid har Ægtefællerne alligevel boet paa Nørbækgaard, og Mindet om dem lever endnu i Landsbyen. Et Par synlige Levninger fra deres Tid tjener til Støttestykker for Traditionen. Paa Altret i Nørbæk Kirke staar nemlig to store Messinglysestager, som bære Aarstallet 1678 samt Forbogstaverne til Palle Dyres og Marie Grubbes Navne og de to Familiers Vaaben. Disse Lysestager have altsaa afløst Altrets tidligere Prydelse: »1 gammel Liussstage aff Jern til 2 Liuss«, der i en Inventarieliste fra 1647 nævnes som tilhørende Nørbæk Kirke ¹⁾. Over Altret ligger en broderet Dug af groft, grønt Klæde, udsyet med Blomster i rød og grøn Silke. Traditionen siger, at dette Tæppe er baldyret af Marie Grubbe og af hende skænket til Kirken. I og for sig er der intet usandsynligt deri; thi det af Ælde stærkt medtagne Klæde

¹⁾ Viborg Stiftsbog, Sønderlyng H. A. 1.

ser nok ud til at være sine 200 Aar gammelt; men noget Aarstal eller andet Mærke, som kunde godtgøre Fortællingens Paalidelighed, findes ikke derpaa. Disse sparsomme Levninger ere de eneste synlige Minder fra Herregaardens Tid, og heller ikke den lokale Tradition om dens sidste Beboere kan føje noget til det allerede kendte. Den indskrænker sig væsentlig til at konstatere, at »Marie Dyre« har boet paa Nørbækgaard og skænket ovennævnte Genstande til Kirken.

Af lang Varighed har deres Ophold i Nørbæk dog næppe været. I Slutningen af deres Ægteskab boede de i hvert Fald paa Trinderup, og i 1683 nævnes tre Bønder som boende paa Nørbækgaard. I Skatteansættelser fra den Tid staar Nørbækgaard for 16 Tdr. Hartkorn, og desforuden ejede Palle Dyre 21 Tdr. Hartkorn Bøndergods i Sognet. Sønderbækgaard ansættes paa samme Tid til 17 Tdr. Hartkorn.

I nogen Tid synes Marie Grubbe og Palle Dyre at have været højt anskrevne hos den gamle Erik Grubbe paa Tjele; thi i 1685 udstedte denne en Forskrivning, ved hvilken han tillagde sin Datter Marie dobbelt Arv mod sine andre Døtre samt Bygningerne paa hans Hovedgaard Tjele. Dette Gavebrev fik kongelig Stadfæstelse Aaret efter; men senere klagede Erik Grubbes anden Svingerson Jørgen Arnfeldt til Rugaard over den Forurettelse, som herved var vederfaret ham, og Erik Grubbe selv blev ogsaa omstemt; han udtalte sin Beklagelse over, at han havde skrevet Brevet, og erklærede, at det var sket med uberaad Hu og i Alderdoms Svaghed. Som Følge heraf blev i 1689 Konfirmationen kasseret, og Lensmanden fik Befaling til at affordre Brevet af Palle Dyre eller Marie Grubbe. Naturligvis kom det i den Anledning til Strid og Rettergang mellem Slægtningerne, og det synes næsten, som om denne ogsaa har ført Haandgribeligheder med sig, siden det paalægges den til Sagens Paakendelse nedsatte Kommission alvorligen at tilholde Palle Dyre, at han ikke maa gøre Erik Grubbe, hans Tjenere eller Bønder nogen Overlast i nogen Maade¹⁾. Resultatet blev, at Palle Dyre beholdt Nørbækgaard og Trinderup, hvilke ogsaa forbleve i hans Besiddelse, efter at hans Ægteskab med Marie Grubbe var opløst i 1691; derimod arvede Jørgen Arnfeldt Gammelgaard, Tjele, Bigum og Vinge ved Erik Grubbes Død 1692.

¹⁾ J. T. ^o/₇, 1689

Men allerede under disse Stridigheder havde Nørbækgaard endt sin Tilværelse som Herregaard. Under de forandrede Forhold kunde det ikke lønne sig at bære Hovedgaardens Byrder, naar man ikke samtidig kunde naa det privilegerede Hartkorns Friheder, og i 1688 havde derfor Palle Dyre frasagt sig sine Hovedgaardsrettigheder og for bestandig afsluttet Gaardens herskabelige Fortid. Det Aktstykke, der lægger den i Graven, fremtræder kun som et privat Brev fra Ejeren til Amtsskriveren over Dronningborg Amt, og det lyder i Datidens kejtede Sætningsbygning som følger:

»Saasom jeg underskrevne haver en liden Gaard, kaldes Nørbeegsgaard, beliggendes udi Synderlyng Herret i Nørbøgs Sogn og By, hvortil jeg selv haver ladet drive Avlingen, mens som jeg ikke er ved de Midler at købe saa mange Tønder Hartkorn til samme Gaard, at den efter Hans Majestæts naadigste Tilladelse kunde vorde privilegeret lige ved andre Hovedgaarde, hvorfor jeg nu hermed angiver samme Gaard for en Bondegaard med venligste Begæring, Kongl. Majst. Amtsskriver Edle Søfren Søfrensen vilde herpaa tegne heller give mig heraf en Copie under sin Haand, at dette er hannem insinueret.

Jeg forbliver al Tid igen hans

beredvillige Tjener

Tjele d. 14. Jan. 1688.*¹⁾

Palle Dyre.

Efter den Tid gik Navnet Nørbækgaard stedse mere af Brug, og Gaarden kaldes nu sædvanlig for Nørbæk Hovgaard ²⁾.

1702 kom Gaarden atter under Tjele, idet Palle Dyre solgte den tilligemed sit øvrige Jordegods i Nørbæk og Sønderbæk til Ritmester v. Levetzau ³⁾. Derpaa fulgte den Tjeles vxlende Ejere i forrige Aarhundrede, indtil den ligesom det øvrige Fæstegods for c. 100 Aar siden gik over i Bøndernes Selveje.

Af Gaarden opstod, som før omtalt, to Bøndergaarde. Indtil i dette Aarhundrede stode de paa den gamle Gaards Toft, i den nordøstlige Udkant af Byen, og vedbleve stadig at

¹⁾ Antegnelser til Dronningborg Amts Regnskab for Kop- og Ildsteds-skat 1688—90, Bilag Nr. 4.

²⁾ Denne Betegnelse forekommer allerede 1683 i Sønderlyng Herreds Tingbog. 1696 nævnes »Hovgaarden« i Nørbæk Sogns Kirkebog.

³⁾ Skøde- og Pantebog Nr. 33 S. 497.

kaldes for Hovgaardene. Omtrent 1820 blev den ene af dem udflyttet til sin nuværende Plads øst for Byen og tabte med det samme sit gamle Navn. Den anden Gaard stod paa Tomten til 1842, og da ogsaa den blev udflyttet, tog den Navnet »Hovgaarden« med sig og har beholdt det til denne Dag. Til denne Udflyttergaard hører endnu den store Toft i Landsbyens Udkant, hvor Hovedgaarden i sin Tid har staaet. Indkørslen til denne Toft er nu det eneste Spor, der er tilbage fra Herregaardens Tid. En gammel forfalden og græsgroet Vej, indhegnet af store Kampesten, fører fra Landsbyen ud til den Plads uden for Byen, hvor Herregaarden har ligget i sin noget tilbagetrukne Fornemhed. Hvor Vejen ender ved Gennemskæringen af det Dige, som omgiver Hovgaardens Toft, staar paa hver Side af Indkørselen et Par store oprejste Sten; der har Indkørselen i sin Tid været til den Gaard, hvorfra Mulerne droge til Landsting i Middelalderens urolige Tider, hvor Blik'erne regerede over Landsbyens hoveripligtige Bønder, og hvor Marie Grubbe forkortede Timerne i sit glædeløse Ægteskab ved at baldyre paa Alterdugen til Nørbæk Kirke.